Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο πενταμελές τμήμα)

της 20ής Δεκεμβρίου 2023*

«Εξωσυμβατική ευθύνη – Κρατικές ενισχύσεις – Ενίσχυση χορηγηθείσα από τις ιταλικές αρχές στην Banca Tercas – Απόφαση με την οποία η ενίσχυση κρίνεται ασύμβατη με την εσωτερική αγορά – Παραγραφή – Διαρκής ζημία – Εν μέρει απαράδεκτο – Κατάφωρη παράβαση κανόνα δικαίου ο οποίος αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες – Αιτιώδης συνάφεια»

Στην υπόθεση T-415/21,

**Banca Popolare di Bari SpA**, με έδρα το Μπάρι (Ιταλία), εκπροσωπούμενη από τον A. Zoppini, τον G. M. Roberti, την I. Perego, τον G. Parisi και τον D. Gallo, δικηγόρους,

ενάγουσα,

κατά

**Ευρωπαϊκής Επιτροπής**, εκπροσωπούμενης από τον L. Flynn, τον I. Barcew, τον A. Μπουχάγιαρ και την D. Recchia,

εναγομένης,

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο πενταμελές τμήμα)

συγκείμενο από τους R. da Silva Passos, πρόεδρο, S. Gervasoni, N. Półtorak (εισηγήτρια), I. Reine και T. Pynnä, δικαστές,

γραμματέας: V. Di Bucci

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

έχοντας υπόψη ότι οι διάδικοι δεν υπέβαλαν αίτηση για τον καθορισμό ημερομηνίας διεξαγωγής επ' ακροατηρίου συζητήσεως εντός τριών εβδομάδων από την επίδοση του εγγράφου με το οποίο γνωστοποιήθηκε η περάτωση της έγγραφης διαδικασίας και αποφασίζοντας, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 106, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου, να κρίνει επί της αγωγής χωρίς να διεξαχθεί επ' ακροατηρίου συζήτηση,

εκδίδει την ακόλουθη

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

## Απόφαση

1 Με την ασκηθείσα δυνάμει του άρθρου 268 ΣΛΕΕ αγωγή, η Banca Popolare di Bari SpA ζητεί την αποκατάσταση της ζημίας την οποία ισχυρίζεται ότι υπέστη συνεπεία της εκδόσεως της αποφάσεως (ΕΕ) 2016/1208 της Επιτροπής, της 23ης Δεκεμβρίου 2015, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.39451 (2015/C) (πρώην 2015/NN) που έθεσε σε εφαρμογή η Ιταλία υπέρ της Banca Tercas (ΕΕ 2016, L 203, σ. 1, στο εξής: απόφαση).

### Ιστορικό της διαφοράς

2 Στις 30 Απριλίου 2012, κατόπιν προτάσεως της Banca d'Italia (Τράπεζας της Ιταλίας), η οποία είχε διαπιστώσει παρατυπίες στην Banca Tercas (στο εξής: Tercas), το ιταλικό Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών αποφάσισε να θέσει την Tercas υπό αναγκαστική διαχείριση.

3 Τον Οκτώβριο του 2013,ο έκτακτος επίτροπος τον οποίο είχε διορίσει η Τράπεζα της Ιταλίας, αφού αξιολόγησε διάφορες επιλογές, άρχισε διαπραγματεύσεις με την ενάγουσα, η οποία είχε εκδηλώσει ενδιαφέρον για την εγγραφή σε αύξηση κεφαλαίου της Tercas υπό την προϋπόθεση της διενέργειας προηγούμενου οικονομικού ελέγχου της Tercas και της εξ ολοκλήρου καλύψεως του περιουσιακού ελλείματος της εν λόγω τράπεζας από το Fondo interbancario di tutela dei depositi (Διατραπεζικό Ταμείο Εγγυήσεως Καταθέσεων, στο εξής: FITD).

4 Στις 28 Οκτωβρίου 2013, κατόπιν αιτήσεως του έκτακτου επιτρόπου της Tercas, η διαχειριστική επιτροπή του FITD αποφάσισε να λάβει μέτρα στηρίξεως της Tercas, τα οποία εγκρίθηκαν από την Τράπεζα της Ιταλίας.

5 Στις 18 Μαρτίου 2014 το FITD αποφάσισε να αναστείλει τη σχεδιαζόμενη παρέμβαση, λόγω διαφωνίας μεταξύ των εμπειρογνωμόνων του και των εμπειρογνωμόνων της ενάγουσας. Η διαφωνία αυτή επιλύθηκε εν συνεχεία μετά από διαδικασία διαιτησίας.

6 Η επιτροπή διαχειρίσεως και το διοικητικό συμβούλιο του FITD αποφάσισαν, στις 30 Μαΐου 2014, να παρέμβουν υπέρ της Tercas.

7 Στις 7 Ιουλίου 2014 η Τράπεζα της Ιταλίας ενέκρινε την παρέμβαση του FITD υπέρ της Tercas. Η παρέμβαση αυτή προέβλεπε τρία μέτρα, ήτοι, πρώτον, εισφορά 265 εκατομμυρίων ευρώ για την κάλυψη των αρνητικών ιδίων κεφαλαίων της Tercas, δεύτερον, εγγύηση 35 εκατομμυρίων ευρώ για την κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου σε σχέση με ορισμένα ανοίγματα της Tercas, και, τρίτον, εγγύηση 30 εκατομμυρίων ευρώ για την κάλυψη των δαπανών από τη φορολογική μεταχείριση του πρώτου μέτρου.

8 Ο έκτακτος επίτροπος της Tercas, σε συμφωνία με την Τράπεζα της Ιταλίας, συγκάλεσε γενική συνέλευση των μετόχων της Tercas στις 27 Ιουλίου 2014, προκειμένου οι μέτοχοι να λάβουν απόφαση σχετικά με τη μερική κάλυψη των ζημιών που διαπιστώθηκαν κατά τη διάρκεια της αναγκαστικής διαχείρισης και με αύξηση κεφαλαίου την οποία θα κάλυπτε αποκλειστικώς η ενάγουσα. Η εν λόγω αύξηση κεφαλαίου πραγματοποιήθηκε αυθημερόν.

9 Την 1η Οκτωβρίου 2014 ήρθη η αναγκαστική διαχείριση της Tercas, η δε ενάγουσα διόρισε τα νέα όργανα της εν λόγω τράπεζας.

10 Τον Δεκέμβριο του 2014 η ενάγουσα προέβη σε αύξηση του κεφαλαίου η οποία περιλάμβανε την έκδοση νέων μετοχών. Η αύξηση του κεφαλαίου κατέστησε δυνατή την ενίσχυση των δεικτών των ιδίων κεφαλαίων της ενάγουσας, οι οποίοι είχαν επηρεαστεί από την εξαγορά της Tercas και της θυγατρικής της, ήτοι της Banca Caripe SpA (στο εξής: Caripe).

11 Τον Μάρτιο του 2015 η ενάγουσα ενεγράφη σε νέα αύξηση κεφαλαίου της Tercas, προκειμένου να αντιμετωπίσει ζημίες που σημειώθηκαν κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2014, να καλύψει τις δαπάνες αναδιαρθρώσεως του 2015 και του 2016 και να βελτιώσει τους δείκτες ιδίων κεφαλαίων της Tercas.

12 Με έγγραφο της 27ης Φεβρουαρίου 2015, η Επιτροπή ενημέρωσε την Ιταλική Δημοκρατία για την απόφασή της να κινήσει τη διαδικασία του άρθρου 108, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ όσον αφορά την παρέμβαση του FITD υπέρ της Tercas.

13 Στις 23 Δεκεμβρίου 2015 η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση Tercas.

14 Με την ως άνω απόφαση, η Επιτροπή έκρινε ότι η, εγκριθείσα από την Τράπεζα της Ιταλίας στις 7 Ιουλίου 2014, παρέμβαση του FITD υπέρ της Tercas, το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων της οποίας κατέχει από 1ης Οκτωβρίου 2014 η ενάγουσα, συνιστούσε κρατική ενίσχυση ασύμβατη με την εσωτερική αγορά, την οποία έπρεπε να ανακτήσει από τον δικαιούχο της η Ιταλική Δημοκρατία.

15 Στις 4 Φεβρουαρίου 2016 το FITD προέβη σε «οικειοθελή» παρέμβαση υπέρ της Tercas και στις 14 Ιουλίου 2016 η ενάγουσα απορρόφησε την Tercas.

16 Το Γενικό Δικαστήριο ακύρωσε την απόφαση Tercas με απόφαση της 19ης Μαρτίου 2019, Ιταλία κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-98/16, T-196/16 και T-198/16, EU:T:2019:167), η οποία επικυρώθηκε με απόφαση του Δικαστηρίου της 2ας Μαρτίου 2021, Επιτροπή κατά Ιταλίας κ.λπ. (C-425/19 P, EU:C:2021:154).

17 Με έγγραφο της 28ης Απριλίου 2021, η ενάγουσα ζήτησε από την Επιτροπή, βάσει του άρθρου 46 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την αποκατάσταση των ζημιών που ισχυρίζεται ότι υπέστη λόγω της εκδόσεως της αποφάσεως Tercas, συγκεκριμένα δε την καταβολή αποζημιώσεως ύψους 228 εκατομμυρίων ευρώ.

18 Στις 11 Μαΐου 2021 η Επιτροπή απέρριψε τη συγκεκριμένη αίτηση.

## Αιτήματα των διαδίκων

19 Η ενάγουσα ζητεί από το Γενικό Δικαστήριο:

– να υποχρεώσει την Ευρωπαϊκή Ένωση, εκπροσωπούμενη από την Επιτροπή, να της καταβάλει αποζημίωση ύψους 280 εκατομμυρίων ευρώ ή, επικουρικώς, 203 εκατομμυρίων ευρώ, προς αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας που ισχυρίζεται ότι υπέστη, καθώς και χρηματικό ποσό προσήκοντος ύψους ως ικανοποίηση της ηθικής βλάβης που ισχυρίζεται ότι υπέστη λόγω της εκδόσεως της αποφάσεως Tercas,

– να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

20 Η Επιτροπή ζητεί από το Γενικό Δικαστήριο:

– να απορρίψει την αγωγή ως απαράδεκτη,

– επικουρικώς, να απορρίψει την αγωγή ως αβάσιμη,

– να καταδικάσει την ενάγουσα στα δικαστικά έξοδα.

**Σκεπτικό**

***Επί του παραδεκτού***

21 Η Επιτροπή προέβαλε ένσταση απαραδέκτου βάσει του άρθρου 130, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου. Υποστηρίζει ότι η αξίωση αποζημιώσεως έχει παραγραφεί, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 46 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής. Η εναγομένη προβάλλει ότι, κατά τη νομολογία, η οποία έχει διατυπωθεί, μεταξύ άλλων, με την απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2013, Inalca και Cremonini κατά Επιτροπής (C-460/09 P, EU:C:2013:111, σκέψη 47 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), η προθεσμία παραγραφής της αξιώσεως αποζημιώσεως λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας έχει ως αφετηρία το χρονικό σημείο κατά το οποίο πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις για την ύπαρξη υποχρεώσεως αποκαταστάσεως της ζημίας, ιδίως δε το χρονικό σημείο κατά το οποίο συγκεκριμενοποιήθηκε η προς αποκατάσταση ζημία.

22 Η εναγομένη υποστηρίζει, κατ' ουσίαν ότι χρόνος επελεύσεως της προβαλλόμενης ζημίας είναι η ημερομηνία κατά την οποία ανακοινώθηκε η έκδοση της αποφάσεως Tercas, μέσω ανακοινώσεων του θεσμικού οργάνου της 23ης Δεκεμβρίου 2015 και αναδημοσιεύσεων στον Τύπο κατά τις επόμενες ημέρες. Συνεπώς, κατά την εναγομένη, δεδομένου ότι αφετηρία της πενταετούς παραγραφής είναι η 23η Δεκεμβρίου 2015, η συγκεκριμένη προθεσμία εξέπνευσε στις 23 Δεκεμβρίου 2020, οπότε η αξίωση αποζημιώσεως έχει παραγραφεί, καθόσον η σχετική αγωγή ασκήθηκε στις 28 Απριλίου 2021.

23 Επιπλέον, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η προβαλλόμενη ζημία δεν είναι διαρκής. Κατά τη νομολογία, ιδίως δε την απόφαση της 19ης Απριλίου 2007, Holcim (Deutschland) κατά Επιτροπής (C-282/05 P, EU:C:2007:226, σκέψη 35), ο διαρκής χαρακτήρας της ζημίας προϋποθέτει ότι η συγκεκριμένη ζημία αυξάνεται κατ' αναλογίαν του χρόνου που παρέρχεται. Όπως, όμως, υποστηρίζει η εναγομένη, μολονότι η προβαλλόμενη ζημία μπορεί να αυξανόταν με την πάροδο του χρόνου, η ενδεχόμενη αυτή αύξηση δεν ήταν ανάλογη προς τον χρόνο που έχει παρέλθει. Αντιθέτως, η ζημία την οποία ισχυρίζεται ότι υπέστη η ενάγουσα είχε στιγμιαίο χαρακτήρα.

24 Κατά συνέπεια, η εναγομένη υποστηρίζει ότι το αίτημα αποζημιώσεως που υπέβαλε η ενάγουσα στην Επιτροπή στις 28 Απριλίου 2021 δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως πράξη διακόπτουσα την παραγραφή.

25 Συναφώς, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το χρονικό σημείο κατά το οποίο συγκεκριμενοποιήθηκε η προβαλλόμενη ζημία συμπίπτει με την ημερομηνία της εκ μέρους των εθνικών αρχών πραγματικής ανακτήσεως της ενισχύσεως την οποία αφορά η απόφαση Tercas. Κατά την Επιτροπή, η προβαλλόμενη ζημία οφείλεται στην απόφαση Tercas.

26 Επιπλέον, κατά την εναγομένη, ακόμη και αν αφετηρία της προθεσμίας παραγραφής είναι το χρονικό σημείο κατά το οποίο η ενάγουσα έλαβε επισήμως γνώση, με συστημένη επιστολή, της γενεσιουργού αιτίας της προβαλλομένης ζημίας, το συγκεκριμένο χρονικό σημείο αντιστοιχεί, το αργότερο, στην ημερομηνία παραλαβής της εν λόγω συστημένης επιστολής η οποία περιείχε αντίγραφο της αποφάσεως Tercas, ήτοι στην 29η Φεβρουαρίου 2016. Στην περίπτωση αυτή, η πενταετής προθεσμία θα είχε επίσης εκπνεύσει κατά τον χρόνο ασκήσεως της αγωγής αποζημιώσεως από την ενάγουσα στις 28 Απριλίου 2021.

27 Η ενάγουσα αμφισβητεί το βάσιμο των επιχειρημάτων της Επιτροπής.

28 Επιπλέον, κατά το άρθρο 46 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που εφαρμόζεται στη διαδικασία ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου σύμφωνα με το άρθρο 53, πρώτο εδάφιο, του εν λόγω Οργανισμού, οι αξιώσεις κατά της Ένωσης στο πεδίο της εξωσυμβατικής ευθύνης παραγράφονται πέντε έτη από της επελεύσεως του ζημιογόνου γεγονότος.

29 Η συγκεκριμένη προθεσμία έχει ως σκοπό, αφενός, να διασφαλίσει την προστασία των δικαιωμάτων του ζημιωθέντος, δεδομένου ότι αυτός πρέπει να έχει στη διάθεσή του επαρκές χρονικό διάστημα για να συγκεντρώσει τα κατάλληλα στοιχεία προκειμένου να ασκήσει τυχόν αγωγή, και, αφετέρου, να αποτρέψει το ενδεχόμενο ο ζημιωθείς να καθυστερεί επ’ αόριστον την άσκηση του δικαιώματός του για αποζημίωση (πρβλ. αποφάσεις της 8ης Νοεμβρίου 2012, Ευρωπαϊκή Δυναμική κατά Επιτροπής, C-469/11 P, EU:C:2012:705, σκέψη 33 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 7ης Ιουλίου 2021, Bateni κατά Συμβουλίου, T-455/17, EU:T:2021:411, σκέψη 62 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

30 Κατά τη νομολογία, η ως άνω προθεσμία έχει ως αφετηρία το χρονικό σημείο κατά το οποίο συντρέχουν οι προϋποθέσεις για τη θεμελίωση υποχρεώσεως αποζημιώσεως, ιδίως δε από της συγκεκριμενοποιήσεως της προς αποκατάσταση ζημίας (απόφαση της 17ης Ιουλίου 2008, Επιτροπή κατά Cantina sociale di Dolianova κ.λπ., C-51/05 P, EU:C:2008:409, σκέψη 54). Επομένως, αφετηρία της παραγραφής είναι το χρονικό σημείο κατά το οποίο επήλθε πράγματι η ζημία και όχι η ημερομηνία επελεύσεως του ζημιογόνου γεγονότος (βλ. απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2013, Inalca και Cremonini κατά Επιτροπής, C-460/09 P, EU:C:2013:111, σκέψη 60 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

31 Επιπλέον, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 46 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ορίζει ως πράξη που διακόπτει την παραγραφή είτε το ασκούμενο ενώπιον του Δικαστηρίου ένδικο βοήθημα είτε την προηγούμενη αίτηση την οποία ο ζημιωθείς δύναται να απευθύνει στο αρμόδιο θεσμικό όργανο (πρβλ. διάταξη της 14ης Δεκεμβρίου 2005, Arizona Chemical κ.λπ. κατά Επιτροπής, T-369/03, EU:T:2005:458, σκέψη 116).

32 Υπενθυμίζεται επίσης ότι, κατά τη νομολογία, σε περίπτωση κατά την οποία οι ζημίες δεν προκλήθηκαν στιγμιαία, αλλά συνεχίσθηκαν επί ορισμένο χρονικό διάστημα, το δικαίωμα αποζημιώσεως αφορά διαδοχικά χρονικά διαστήματα. Ειδικότερα, όλες οι ζημίες που ανανεώνονται κατά τη διάρκεια διαδοχικών περιόδων και οι οποίες αυξάνονται κατ’ αναλογίαν του χρόνου που παρέρχεται πρέπει να λογίζονται ως έχουσες διαρκή χαρακτήρα (διατάξεις της 4ης Σεπτεμβρίου 2009, Inalca και Cremonini κατά Επιτροπής, T-174/06, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2009:306, σκέψεις 56 και 57, και της 19ης Μαΐου 2011, Formenti Seleco κατά Επιτροπής, T-210/09, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2011:228, σκέψη 50).

33 Σε τέτοια περίπτωση, η παραγραφή την οποία καθορίζει το άρθρο 46 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ισχύει για το χρονικό διάστημα που είναι κατά πέντε και πλέον έτη προγενέστερο της ημερομηνίας της πράξεως η οποία διακόπτει την παραγραφή, χωρίς να θίγονται δικαιώματα που γεννήθηκαν κατά τα μεταγενέστερα χρονικά διαστήματα (βλ. διάταξη της 4ης Σεπτεμβρίου 2009, Inalca και Cremonini κατά Επιτροπής, T-174/06, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2009:306, σκέψη 60 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

34 Εν προκειμένω, η ενάγουσα ισχυρίζεται ότι υπέστη ζημία οφειλόμενη στην απόφαση Tercas. Ειδικότερα, με την αγωγή της, η ενάγουσα ζητεί την αποκατάσταση της ζημίας την οποία ισχυρίζεται ότι υπέστη λόγω της αποφάσεως Tercas και η οποία συνίσταται σε μείωση της εμπιστοσύνης της πελατείας προς την ενάγουσα, γεγονός που προκάλεσε απώλεια καταθέσεων και πελατείας (διαφυγόν κέρδος), καθώς και προσβολή της φήμης της, συνεπαγόταν δε δαπάνες για τη λήψη μέτρων τα οποία θα περιόριζαν τα αρνητικά αποτελέσματα της αποφάσεως Tercas (θετική ζημία).

35 Στο πλαίσιο αυτό, προκειμένου να εξετασθεί το παραδεκτό της αγωγής, πρέπει να διερευνηθεί αν οι προβαλλόμενες ζημίες έχουν διαρκή χαρακτήρα, κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύεται στις ανωτέρω σκέψεις 32 και 33, όπως ισχυρίζεται η ενάγουσα.

36 Κατά πρώτον, όσον αφορά το προβαλλόμενο διαφυγόν κέρδος και σχετικά με την αφετηρία της προθεσμίας παραγραφής, η ενάγουσα δεν αμφισβητεί ότι οι απώλειες άμεσων καταθέσεων και πελατείας λόγω της αποφάσεως Tercas σημειώθηκαν μετά την ανακοίνωσή της, στις 23 Δεκεμβρίου 2015. Υπό τις συνθήκες αυτές, κρίνεται ότι η απόφαση Tercas άρχισε να παράγει τα αποτελέσματά της σχετικώς στις 23 Δεκεμβρίου 2015.

37 Ως εκ τούτου, τα αποτελέσματα της προβαλλόμενης περιουσιακής ζημίας άρχισαν πράγματι να παράγονται από της ως άνω ημερομηνίας, η οποία αποτελεί την αφετηρία της προθεσμίας παραγραφής που προβλέπει το άρθρο 46 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης [πρβλ. αποφάσεις της 19ης Απριλίου 2007, Holcim (Deutschland) κατά Επιτροπής, C-282/05 P, EU:C:2007:226, σκέψη 33, και της 17ης Ιουλίου 2008, Επιτροπή κατά Cantina sociale di Dolianova κ.λπ., C-51/05 P, EU:C:2008:409, σκέψη 63].

38 Η ενάγουσα υποστηρίζει ότι λόγω απώλειας καταθέσεων και πελατείας, οφειλόμενης σε μείωση της ικανότητάς της να χορηγεί πιστώσεις, η οποία είχε αρνητικά αποτελέσματα ως προς το σύνολο της δραστηριότητάς της και η οποία υποβάθμισε το καθαρό τραπεζικό προϊόν της, και συντελεσθείσας κατά το χρονικό διάστημα από τον Δεκέμβριο του 2015 έως τον Απρίλιο του 2021, δεν πραγματοποίησε τα έσοδα που θα μπορούσε ευλόγως να προσδοκά εάν δεν είχε ληφθεί η απόφαση Tercas.

39 Επομένως, η προβαλλόμενη ζημία η οποία συνίσταται σε διαφυγόν κέρδος συνεπεία της απώλειας άμεσων καταθέσεων και την οποία ισχυρίζεται ότι υπέστη η ενάγουσα είναι διαρκής, κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύεται στη σκέψη 32 ανωτέρω, δεδομένου ότι η συναφώς προβαλλόμενη περιουσιακή ζημία δεν προκλήθηκε στιγμιαία, αλλά συνεχίσθηκε επί ορισμένο χρονικό διάστημα και ανανεωνόταν κατά τη διάρκεια διαδοχικών περιόδων, οπότε το ύψος της αυξήθηκε κατ' αναλογίαν του χρόνου που παρήλθε, καθόσον εξακολούθησαν να παράγονται τα αποτελέσματα παράνομης πράξεως, ήτοι της αποφάσεως Tercas.

40 Επιπλέον, η ενάγουσα ισχυρίζεται ότι υπέστη ζημία συνιστάμενη σε διαφυγόν κέρδος λόγω απώλειας πελατείας μέχρι τον Απρίλιο του 2021. Ειδικότερα, υποστηρίζει ότι απώλεσε 7 783 πελάτες από το 2015 έως το 2016. Επίσης, όσον αφορά τις προβλέψεις αναπτύξεως που περι-

έχονταν στο επιχειρηματικό σχέδιο 2016-2020 και βασίζονταν στις τάσεις της αγοράς, σχέδιο το οποίο προέβλεπε αύξηση του αριθμού των νέων πελατών κατά 50 000, ήτοι 10 000 ετησίως, η ενάγουσα σημείωσε αύξηση πελατείας αντίστοιχη με το ήμισυ των συγκεκριμένων προβλέψεων, ήτοι κατά 5 000 πελάτες ετησίως από τη χρήση 2017.

41 Κατά την ενάγουσα, η απόφαση Tercas προκάλεσε την ως άνω απώλεια πελατείας, συνεπεία της οποίας υπέστη ζημία υπό τη μορφή διαφυγόντος κέρδους συνισταμένου σε απώλεια περιθωρίου προμήθειας κατά το χρονικό διάστημα από τον Δεκέμβριο του 2015 έως τον Απρίλιο του 2021, μη πραγματοποίηση της προβλεπόμενης από το επιχειρηματικό σχέδιο 2016-2020 αυξήσεως πελατείας, επιδείνωση του περιθωρίου προμήθειας ως προς τους εναπομείναντες πελάτες και μη υλοποίηση των προοπτικών αυξήσεως του καθαρού τραπεζικού προϊόντος, από τον Δεκέμβριο του 2015 έως τον Απρίλιο του 2021.

42 Επισημαίνεται, όμως, ότι από τις μελέτες που προσκόμισε η ενάγουσα, συγκεκριμένα δε από τις τεχνικές εκθέσεις ενός γραφείου οικονομικού ελέγχου και ενός καθηγητή πανεπιστημίου, προκύπτει ότι οι συνδεόμενες με την απώλεια πελατείας ζημίες συνεχίσθηκαν μέχρι να παύσει η απόφαση Tercas να παράγει αποτελέσματα, ήτοι έως τον Απρίλιο του 2021. Ειδικότερα, υπό την επιφύλαξη της εξετάσεως του ζητήματος της αιτιώδους συνάφειας, η οποία θα διενεργηθεί εν συνεχεία, η ενάγουσα, αφενός, εξακολούθησε να χάνει πελάτες και, αφετέρου, δεν ήταν σε θέση να προσελκύει νέους πελάτες. Κατά συνέπεια, το προβαλλόμενο διαφυγόν κέρδος λόγω της συγκεκριμένης απώλειας ανανεώθηκε κατά τη διάρκεια διαδοχικών περιόδων και αυξήθηκε κατ' αναλογίαν προς τον χρόνο που παρήλθε. Ως εκ τούτου, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η προβαλλόμενη ζημία η οποία συνίσταται σε διαφυγόν κέρδος οφειλόμενο στην απώλεια πελατείας έχει διαρκή χαρακτήρα, κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύθηκε στη σκέψη 32 ανωτέρω.

43 Επομένως το προβαλλόμενο διαφυγόν κέρδος, το οποίο οφείλεται τόσο στην απώλεια άμεσων καταθέσεων όσο και στην απώλεια πελατείας, δεν επήλθε στιγμιαία και καθ' ολοκληρίαν κατά τον χρόνο ανακοινώσεως της αποφάσεως Tercas. Επιπλέον, το διαφυγόν κέρδος δεν επιδεινώθηκε απλώς κατ' αναλογίαν προς τον χρόνο που παρήλθε. Πράγματι, επήλθαν νέες ζημίες, σχετικές ιδίως, αφενός, με το ενδεχόμενο νέοι πελάτες να αποφασίσουν να κλείσουν τους λογαριασμούς που τηρούσαν στην ενάγουσα ή να αποσύρουν τις καταθέσεις τους και, αφετέρου, με νέα διαφυγόντα κέρδη συνδεόμενα με απώλειες κερδών. Καθόσον, όμως, υποστηρίζεται ότι οι επίμαχες ζημίες, αν υποτεθεί ότι έχουν αποδειχθεί, συσσωρεύθηκαν και ανανεώθηκαν κατά τη διάρκεια διαδοχικών περιόδων, διαπιστώνεται ότι πληρούνται τα κριτήρια τα οποία καθορίζουν την ύπαρξη διαρκούς ζημίας και τα οποία παρατέθηκαν στη σκέψη 32 ανωτέρω.

44 Ως εκ τούτου, μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι συνδεόμενες με το διαφυγόν κέρδος ζημίες τις οποίες ισχυρίζεται ότι υπέστη η ενάγουσα έχουν διαρκή χαρακτήρα.

45 Εξάλλου, το επιχείρημα της Επιτροπής ότι οι προβαλλόμενες ζημίες δεν έχουν διαρκή χαρακτήρα, καθόσον προκλήθηκαν από την ανακοίνωση της αποφάσεως Tercas, δεν μπορεί να ευδοκιμήσει, για τον λόγο ότι, με την επιφύλαξη της εξετάσεως του ζητήματος της αιτιώδους συνάφειας, μολονότι η εν λόγω απόφαση μπορεί να συνιστά τη γενεσιουργό αιτία των προβαλλόμενων ζημιών, εντούτοις οι ζημίες συνεχίσθηκαν επί σειρά ετών.

46 Τέλος, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, ακόμη και αν το ύψος της ζημίας δεν μπορούσε να προσδιορισθεί επακριβώς κατά την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως Tercas, εντούτοις η ζημία ήταν πραγματική και βέβαιη και, κατά συνέπεια, η ενάγουσα μπορούσε να υποβάλει το αίτημά της αποζημιώσεως πριν από τις 28 Απριλίου 2021. Η ενάγουσα επισημαίνει συναφώς ότι,

όπως προκύπτει από την ανάλυση που περιέχεται στο τεχνικό σημείωμα το οποίο προσκόμισε με τις παρατηρήσεις της επί της ενστάσεως απαραδέκτου, εντός του τότε υφιστάμενου πλαισίου αβεβαιότητας, οι αντιδράσεις των πελατών της δεν μπορούσαν να είναι ομοιόμορφες ή άμεσες, δεδομένου ότι σχετίζονταν με τις διαφορετικές εκτιμήσεις κάθε πελάτη, οπότε οι ζημίες δεν μπορούσαν να είναι προβλέψιμες. Πάντως, από τη νομολογία προκύπτει ότι το γεγονός ότι οι προβαλλόμενες ζημίες άρχισαν να υφίστανται από της ανακοινώσεως της εν λόγω αποφάσεως και ότι η ενάγουσα μπορούσε να ασκήσει αγωγή αποζημιώσεως από το συγκεκριμένο χρονικό σημείο δεν αποκλείει το ενδεχόμενο οι εν λόγω ζημίες να έχουν διαρκή χαρακτήρα εφόσον η παράνομη πράξη, στην οποία οφείλονται κατά την ενάγουσα οι ζημίες που ισχυρίζεται ότι υπέστη, παραμένει σε ισχύ, η δε εξακολούθηση των αποτελεσμάτων της δύναται να συνεπάγεται διαφυγόν κέρδος το οποίο συσσωρεύεται σε σχέση με τον χρόνο που παρέρχεται [πρβλ. αποφάσεις της 7ης Ιουνίου 2017, Guardian Europe κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης, T-673/15, EU:T:2017:377, σκέψεις 34 έως 38, και της 21ης Απριλίου 2005, Holcim (Deutschland) κατά Επιτροπής, T-28/03, EU:T:2005:139, σκέψεις 68 και 69].

47 Ως εκ τούτου, αν θεωρηθεί αποδεδειγμένη, από τα στοιχεία της δικογραφίας και από τις ανωτέρω σκέψεις 38 έως 40 προκύπτει ότι η συνιστάμενη σε διαφυγόν κέρδος προβαλλόμενη περιουσιακή ζημία αυξήθηκε κατ' αναλογίαν προς τον χρόνο που παρήλθε κατά το διάστημα από τον Δεκέμβριο του 2015 έως τον Απρίλιο του 2021. Κατά συνέπεια, η εν λόγω ζημία έχει διαρκή χαρακτήρα.

48 Συναφώς, από τη δικογραφία προκύπτει ότι η ενάγουσα απηύθυνε στις 28 Απριλίου 2021, όπως επιτάσσει το άρθρο 46, πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίοδος, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προηγούμενη αίτηση στην Επιτροπή προκειμένου να τύχει αποζημιώσεως σε αποκατάσταση των προκληθεισών ζημιών, κατόπιν της οποίας κατέθεσε δικόγραφο αγωγής εντός του επομένου διμήνου. Ως εκ τούτου, η συγκεκριμένη αίτηση μπορεί να θεωρηθεί πράξη διακόπτουσα την παραγραφή, κατά την έννοια του άρθρου 46 του εν λόγω Οργανισμού και της νομολογίας που μνημονεύεται στη σκέψη 31 ανωτέρω. Σύμφωνα, επίσης, με τη νομολογία που υπομνήσθηκε στη σκέψη 33 ανωτέρω, καθόσον η επίμαχη ζημία έχει διαρκή χαρακτήρα, η αξίωση αποζημιώσεως δεν έχει παραγραφεί κατά το μέτρο που αφορά την αποκατάσταση ζημίας η οποία υποστηρίζεται ότι επήλθε κατά τη διάρκεια της πενταετίας που προηγείται της διακόπτουσας την παραγραφή πράξεως, ήτοι, εν προκειμένω, μετά τις 28 Απριλίου 2016.

49 Κατά δεύτερον, όσον αφορά την προβαλλόμενη ηθική βλάβη, η ενάγουσα υποστηρίζει ότι η βλάβη αυτή οφείλεται στην προκληθείσα από την απόφαση Tercas προσβολή της φήμης της.

50 Η νομολογία χαρακτηρίζει τον στιγμιαίο ή διαρκή χαρακτήρα της ηθικής βλάβης που συνίσταται σε προσβολή της φήμης ανάλογα με την αιτία της. Συναφώς, αφενός, το Γενικό Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η προσβολή της φήμης λόγω της εμπλοκής σε διοικητικές, αστικές ή ποινικές διαδικασίες επέρχεται πλήρως κατά την ημερομηνία κινήσεως της διαδικασίας και, επομένως, δεν μπορεί να εξομοιωθεί με διαρκή βλάβη (πρβλ. διατάξεις της 4ης Σεπτεμβρίου 2009, Inalca και Cremonini κατά Επιτροπής, T-174/06, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2009:306, σκέψη 78, και της 7ης Φεβρουαρίου 2018, AEIM και Kazenas κατά Επιτροπής, T-436/16, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2018:78, σκέψη 35).

51 Αφετέρου, το Γενικό Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι, ως εκ της φύσεώς της, η ηθική βλάβη έχει διαρκή χαρακτήρα οσάκις η προβαλλόμενη προσβολή της φήμης δεν επήλθε στιγμιαία, αλλά ανανεωνόταν καθημερινώς καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου κατά την οποία εξακολουθούσε να υφίσταται η γενεσιουργός αιτία (πρβλ. διάταξη της 16ης Δεκεμβρίου 2015, Chart κατά ΕΥΕΔ, T-138/14, EU:T:2015:981, σκέψη 93). Τούτο ισχύει σε περίπτωση κατά την οποία η προβαλλόμενη

προσβολή της φήμης οφείλεται είτε σε παράνομη συμπεριφορά θεσμικού οργάνου της Ένωσης, όπως είναι μια παράλειψη, είτε σε απόφαση της Επιτροπής η οποία, αρχικώς, εκδόθηκε και δημοσιοποιήθηκε με ανακοινωθέν Τύπου και, εν συνεχεία, δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης εν περιλήψει (απόφαση της 7ης Ιουνίου 2017, Guardian Europe κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης, T-673/15, EU:T:2017:377, σκέψη 42).

52 Πράγματι, επισημαίνεται ότι στην τελευταία αυτή περίπτωση, κατά τη νομολογία, η προσβολή της φήμης, μολονότι μπορεί να λάβει διάφορες μορφές, αποτελεί εν γένει ζημία η οποία ανανεώνεται καθημερινώς και διαρκεί για όσο διάστημα δεν έχει παύσει να υφίσταται η αιτία της προσβολής (απόφαση της 7ης Ιουνίου 2017, Guardian Europe κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης, T-673/15, EU:T:2017:377, σκέψη 42).

53 Εν προκειμένω, η προβαλλόμενη ηθική βλάβη λόγω προσβολής της φήμης της ενάγουσας οφείλεται, κατά την ενάγουσα, στην απόφαση Tercas, η οποία αρχικώς εκδόθηκε και δημοσιοποιήθηκε με ανακοινωθέν Τύπου και εν συνεχεία δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα. Κατά συνέπεια, αν υποτεθεί αποδεδειγμένη, η εν λόγω βλάβη έχει διαρκή χαρακτήρα.

54 Ως εκ τούτου, η αξίωση αποζημιώσεως έχει παραγραφεί μόνον κατά το μέρος που αποσκοπεί σε αποκατάσταση της προγενέστερης της 28ης Απριλίου 2016 προσβολής της φήμης.

55 Κατά τρίτον, η ενάγουσα ισχυρίζεται επιπλέον ότι υπέστη θετική ζημία συνιστάμενη σε επιπλέον δαπάνες στις οποίες υποβλήθηκε λόγω της λήψεως μέτρων με σκοπό τον περιορισμό των αρνητικών αποτελεσμάτων της αποφάσεως Tercas, στα οποία καταλέγονταν ειδικότερα τα ακόλουθα μέτρα: το πρόγραμμα παροχής κινήτρων για την εθελούσια έξοδο των υπαλλήλων, της 30ής Δεκεμβρίου 2015, με στόχο τη μείωση του προσωπικού κατά 85 υπαλλήλους· πράξεις σύνθετης τιτλοποιήσεως της 10ης Μαΐου 2019 λόγω της ανάγκης να τεθούν σε εφαρμογή πρωτοβουλίες στηρίξεως των ιδίων κεφαλαίων προκειμένου η ενάγουσα να συμμορφωθεί προς τις απαιτήσεις περί ιδίων κεφαλαίων κατόπιν τις απώλειας αμιγώς τραπεζικών εσόδων η οποία οφειλόταν στη συρρίκνωση των καταθέσεων και των εγγεγραμμένων πελατών αμέσως μετά την έκδοση της αποφάσεως και κατά τη διάρκεια των επόμενων ετών· πρωτοβουλίες μετριασμού των κινδύνων μέσω δύο πράξεων μεταβιβάσεως μη εξυπηρετούμενων δανείων, οι οποίες αποφασίσθηκαν και/ή τέθηκαν σε εφαρμογή η μεν πρώτη την 1η Αυγούστου 2016, η δε δεύτερη στις 16 Νοεμβρίου 2017· μέτρα εμπορικού χαρακτήρα απευθυνόμενα στους εταίρους με σκοπό την αποκατάσταση της σχέσεως, ιδίως μέσω διευκολύνσεων ως προς τους γενικούς όρους που εφάρμοζε η τράπεζα για τα μη εγγυημένα δάνεια, κατά τα χρονικό διάστημα από το 2016 έως το 2019· έξοδα για υπηρεσίες νομικών συμβούλων της 21ης Ιανουαρίου 2016, της 29ης Μαρτίου 2016, της 13ης Ιανουαρίου 2017, της 11ης Νοεμβρίου 2019, της 26ης Μαΐου 2020 και της 7ης Ιουνίου 2021.

56 Η ως άνω ζημία, αν υποτεθεί αποδεδειγμένη, επήλθε κατά τη διάρκεια πλειόνων χρονικών διαστημάτων κατόπιν της εκδόσεως της αποφάσεως Tercas λόγω των διαφόρων εξόδων στα οποία χρειάστηκε να υποβληθεί η ενάγουσα.

57 Σύμφωνα, όμως, με τη νομολογία που μνημονεύεται στη σκέψη 30 ανωτέρω, αφετηρία της προθεσμίας παραγραφής αποτελεί το χρονικό σημείο κατά το οποίο η απόφαση Tercas παρήγαγε ζημιογόνα αποτελέσματα έναντι της ενάγουσας. Πράγματι, το καθοριστικής σημασίας κριτήριο για τον προσδιορισμό της αφετηρίας της προθεσμίας παραγραφής δεν είναι η επέλευση του ζημιογόνου γεγονότος, δεδομένου ότι, ιδίως, δεν μπορεί να αντιταχθεί στον ενάγοντα ως

αφετηρία της προθεσμίας παραγραφής ημερομηνία προγενέστερη της επελεύσεως των ζημιογόνων αποτελεσμάτων του εν λόγω γεγονότος (απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2013, Inalca και Cremonini κατά Επιτροπής, C-460/09 P, EU:C:2013:111, σκέψη 52).

58 Εν προκειμένω, πρώτον, οι ζημίες τις οποίες ισχυρίζεται ότι υπέστη η ενάγουσα και οι οποίες συνίστανται σε δαπάνες λόγω της μειώσεως του προσωπικού, των πράξεων σύνθετης τιτλοποιήσεως και των πρωτοβουλιών μετριασμού των κινδύνων δεν έχουν διαρκή χαρακτήρα κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύεται στη σκέψη 32 ανωτέρω. Πράγματι, οι συγκεκριμένες δαπάνες πραγματοποιήθηκαν στιγμιαία, οπότε όντως οι ζημίες επήλθαν κατά τον χρόνο καθεμιάς από τις επίμαχες πράξεις, το δε ύψος τους δεν αυξήθηκε κατ' αναλογίαν προς τον χρόνο που έχει παρέλθει.

59 Ως εκ τούτου, πρέπει να προσδιορισθεί η ημερομηνία από της οποίας επέρχονται τα ζημιογόνα αποτελέσματα έναντι της ενάγουσας, κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύεται στη σκέψη 30 ανωτέρω. Το εν λόγω χρονικό σημείο αποτελεί την αφετηρία της προθεσμίας παραγραφής που προβλέπεται στο άρθρο 46 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

60 Συναφώς, όπως προκύπτει από τη σκέψη 55 ανωτέρω, οι ζημίες τις οποίες ισχυρίζεται ότι υπέστη η ενάγουσα και οι οποίες οφείλονται στις πράξεις σύνθετης τιτλοποιήσεως και στις πρωτοβουλίες μετριασμού των κινδύνων επήλθαν στις 10 Μαΐου 2019, οπότε η πενταετής προθεσμία παραγραφής δεν είχε εκπνεύσει όταν η ενάγουσα υπέβαλε την προηγούμενη αίτησή της στην Επιτροπή, ήτοι στις 28 Απριλίου 2021. Επομένως, η αγωγή είναι παραδεκτή κατά το μέρος που αφορά τις ως άνω προβαλλόμενες ζημίες.

61 Αντιθέτως, όσον αφορά ενδεχόμενη ζημία σχετική με τη μείωση του προσωπικού, αυτή οφείλεται στο πρόγραμμα παροχής κινήτρων που τέθηκε σε εφαρμογή στις 30 Δεκεμβρίου 2015. Επομένως, πρέπει να θεωρηθεί ότι αυτό ακριβώς ήταν το χρονικό σημείο κατά το οποίο συγκεκριμενοποιήθηκε η προβαλλόμενη ζημία. Ως εκ τούτου, η πενταετής προθεσμία παραγραφής είχε εκπνεύσει όταν η ενάγουσα υπέβαλε την προηγούμενη αίτησή της στην Επιτροπή και, επομένως, η αξίωση έχει παραγραφεί όσον αφορά την αποκατάσταση της συγκεκριμένης ζημίας.

62 Δεύτερον, όσον αφορά ειδικότερα τα έξοδα για υπηρεσίες νομικών συμβούλων της 21ης Ιανουαρίου 2016, της 29ης Μαρτίου 2016, της 13ης Ιανουαρίου 2017, της 11ης Νοεμβρίου 2019, της 26ης Μαΐου 2020 και της 7ης Ιουνίου 2021, από τη νομολογία προκύπτει ότι τα έξοδα αυτά έχουν, ως εκ της φύσεώς τους, στιγμιαίο χαρακτήρα. Πράγματι, τα έξοδα αυτά όντως καταβλήθηκαν σε συγκεκριμένη ημερομηνία, τα δε ποσά τους δεν αυξήθηκαν κατ' αναλογίαν του χρόνου που παρήλθε (πρβλ. διάταξη της 16ης Δεκεμβρίου 2015, Chart κατά ΕΥΕΔ, T-138/14, EU:T:2015:981, σκέψεις 82 και 84).

63 Εν προκειμένω, από το έγγραφο το οποίο προσκόμισε η ενάγουσα και στο οποίο παρατίθενται λεπτομερώς τα τιμολόγια εξόδων για νομικές υπηρεσίες προκύπτει ότι τα συγκεκριμένα τιμολόγια αφορούν, ειδικότερα, την παροχή νομικών συμβουλών στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων από τον Φεβρουάριο έως τον Δεκέμβριο του 2015, περιλαμβανομένης της εξετάσεως της αποφάσεως Tercas (τιμολόγια της 21ης Ιανουαρίου 2016 και της 29ης Μαρτίου 2016), δραστηριότητες σχετικές με τη διαδικασία στο πλαίσιο της υποθέσεως T-196/16 επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 19ης Μαρτίου 2019, Ιταλία κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-98/16, T-196/16 και T-198/16, EU:T:2019:167) (τιμολόγιο της 13ης Ιανουαρίου 2017), τη δραστηριότητα νομικής υποστηρίξεως στη σχετική με την απόφαση Tercas διαδικασία ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου

και του Δικαστηρίου έως τις 31 Οκτωβρίου 2019 (τιμολόγιο της 26ης Μαΐου 2021), και την πληρωμή της 20ής Μαΐου 2020 για τη συνέχιση της σχετικής με την απόφαση Tercas διαδικασίας (τιμολόγιο της 7ης Ιουνίου 2021).

64 Πλην όμως, αφενός, επισημαίνεται ότι, όσον αφορά τα τιμολόγια της 21ης Ιανουαρίου και της 29ης Μαρτίου 2016 για έξοδα νομικών συμβουλών που παρασχέθηκαν από τον Φεβρουάριο έως τον Δεκέμβριο του 2015, η πενταετής προθεσμία παραγραφής είχε εκπνεύσει πριν από τις 28 Απριλίου 2021, ημερομηνία κατά την οποία η ενάγουσα απηύθυνε την προηγούμενη αίτησή της, οπότε η αξίωση αποζημιώσεως έχει παραγραφεί.

65 Αφετέρου, τα τιμολόγια της 13ης Ιανουαρίου 2017, της 26ης Μαΐου 2020 και της 7ης Ιουνίου 2021 αφορούν τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η ενάγουσα για τη διαχείριση των φακέλων στις σχετικές με την απόφαση Tercas υποθέσεις ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και του Δικαστηρίου. Επισημαίνεται, όμως, ότι τα έξοδα αυτά έχουν στιγμιαίο χαρακτήρα στο μέτρο που η ενάγουσα υποβλήθηκε πράγματι σε αυτά, το αργότερο, κατά το χρονικό σημείο κατά το οποίο το διοικητικό της συμβούλιο παρενέβη για πρώτη φορά προκειμένου να κινήσει καθεμιά από τις οικείες ένδικες διαδικασίες (διάταξη της 7ης Φεβρουαρίου 2018, AEIM και Kazenas κατά Επιτροπής, T-436/16, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2018:78, σκέψη 33).

66 Ειδικότερα, επισημαίνεται ότι, όσον αφορά την υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 19ης Μαρτίου 2019, Ιταλία κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-98/16, T-196/16 και T-198/16, EU:T:2019:167), το δικόγραφο της προσφυγής κατατέθηκε στη Γραμματεία του Γενικού Δικαστηρίου από τον εκπρόσωπο της νυν ενάγουσας στις 29 Απριλίου 2016, ενώ η αίτηση αναιρέσεως την οποία άσκησε η ενάγουσα κατά της εν λόγω αποφάσεως και επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 2ας Μαρτίου 2021, Επιτροπή κατά Ιταλίας κ.λπ. (C-425/19 P, EU:C:2021:154) κατατέθηκε στις 29 Μαΐου 2019. Δεδομένου ότι η ενάγουσα υπέβαλε την προηγούμενη αίτηση στις 28 Απριλίου 2021, η πενταετής προθεσμία παραγραφής δεν είχε εκπνεύσει κατά την εν λόγω ημερομηνία, οπότε η αξίωση δεν έχει παραγραφεί όσον αφορά την προβαλλόμενη ζημία η οποία συνδέεται με έξοδα για δικηγορικές αμοιβές στα οποία υποβλήθηκε η ενάγουσα για τις δύο ένδικες διαδικασίες.

67 Τρίτον, όσον αφορά τα απευθυνόμενα στους εταίρους μέτρα εμπορικού χαρακτήρα τα οποία τέθηκαν σε εφαρμογή κατά το χρονικό διάστημα από το 2016 έως το 2019 και τα οποία συνίστανται σε έκπτωση επί των μη εγγυημένων δανείων, προκύπτει ότι η προβαλλόμενη ζημία που απορρέει από τα μέτρα αυτά μπορούσε να ανανεώνεται κατά τη διάρκεια του συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος και ότι δεν μπορούσε να προβλεφθεί κατά τον χρόνο λήψεως των εν λόγω μέτρων ή της πρώτης εφαρμογής τους. Επομένως, η οφειλόμενη σε αυτά ζημία, αν υποτεθεί αποδεδειγμένη, μπορεί να θεωρηθεί έχουσα διαρκή χαρακτήρα, κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύεται στη σκέψη 32 ανωτέρω, οπότε η αξίωση αποζημιώσεως, κατά το μέρος που αφορά την επελθούσα μετά τις 28 Απριλίου 2016 ζημία, δεν έχει παραγραφεί.

68 Ως εκ τούτου, η αγωγή είναι απαράδεκτη όσον αφορά τις προβαλλόμενες ζημίες σχετικά με τη μείωση του προσωπικού και τα τιμολόγια σχετικά με έξοδα νομικών υπηρεσιών, εξαιρουμένων εκείνων που συνδέονται με την κίνηση των ένδικων διαδικασιών ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και του Δικαστηρίου.

69 Αντιθέτως, η αγωγή είναι παραδεκτή όσον αφορά τις προβαλλόμενες ζημίες λόγω διαφυγόντος κέρδους, ηθικής βλάβης και θετικής ζημίας όσον αφορά το μέρος σχετικά με τις πράξεις σύνθετης τιτλοποιήσεως και τις πρωτοβουλίες μετριασμού των κινδύνων, καθώς και τα

απευθυνόμενα στους εταίρους μέτρα εμπορικού χαρακτήρα και τα έξοδα για νομικές υπηρεσίες συνδεόμενες με την κίνηση των σχετικών με την απόφαση Tercas ένδικων διαδικασιών ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και του Δικαστηρίου.

***Επί της ουσίας***

70 Το άρθρο 340, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ προβλέπει ότι, στο πεδίο της εξωσυμβατικής ευθύνης, η Ένωση υποχρεούται, σύμφωνα με τις γενικές αρχές του δικαίου που είναι κοινές στα δίκαια των κρατών μελών, να αποκαθιστά τη ζημία που προξενούν τα θεσμικά όργανα ή οι υπάλληλοί της κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

71 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, για τη θεμελίωση της εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης και για την άσκηση του δικαιώματος αποκαταστάσεως της προκληθείσας ζημίας απαιτείται η συνδρομή ενός συνόλου προϋποθέσεων, συγκεκριμένα δε ο παράνομος χαρακτήρας της προσαπτόμενης στα θεσμικά όργανα συμπεριφοράς, το υποστατό της ζημίας και η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της συμπεριφοράς αυτής και της προβαλλομένης ζημίας (απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2019, HTTS κ.λπ. κατά Συμβουλίου, C-123/18 P, EU:C:2019:694, σκέψη 32).

72 Εφόσον δεν συντρέχει μία από τις προϋποθέσεις αυτές, η αγωγή πρέπει να απορρίπτεται στο σύνολό της, χωρίς να απαιτείται να εξετασθούν οι λοιπές προϋποθέσεις θεμελιώσεως της εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης (απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 1999, Atlanta κατά Ευρωπαϊκής Κοινότητας, C-104/97 P, EU:C:1999:498, σκέψη 65· πρβλ. επίσης απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 1994, ΚΥΔΕΠ κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, C-146/91, EU:C:1994:329, σκέψη 81). Επιπλέον, το δικαιοδοτικό όργανο της Ένωσης δεν υποχρεούται να εξετάζει τις εν λόγω προϋποθέσεις με καθορισμένη σειρά (βλ. απόφαση της 18ης Μαρτίου 2010, Trubowest Handel και Makarov κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, C-419/08 P, EU:C:2010:147, σκέψη 42 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

73 Το βάσιμο της αξιώσεως της ενάγουσας πρέπει να εκτιμηθεί με γνώμονα τις ως άνω αρχές.

74 Το Γενικό Δικαστήριο κρίνει σκόπιμο να εξετάσει κατ’ αρχάς την προϋπόθεση στοιχειοθετήσεως της εξωσυμβατικής ευθύνης η οποία αφορά τον παράνομο χαρακτήρα της προσαπτόμενης συμπεριφοράς, κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύεται στη σκέψη 71 ανωτέρω.

*Επί του παράνομου χαρακτήρα της συμπεριφοράς*

75 Προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη παρανομίας στοιχειοθετούσας εξωσυμβατική ευθύνη, κατά την έννοια του άρθρου 340 ΣΛΕΕ, η πράξη ή η συμπεριφορά του θεσμικού οργάνου της Ένωσης πρέπει να χαρακτηρίζεται ως κατάφωρη παράβαση κανόνα δικαίου ο οποίος αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες (απόφαση της 4ης Ιουλίου 2000, Bergaderm και Goupil κατά Επιτροπής, C-352/98 P, EU:C:2000:361, σκέψη 42).

*– Επί της κατάφωρης παραβάσεως κανόνα δικαίου ο οποίος αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες*

76 Η ενάγουσα υποστηρίζει ότι χωρεί επίκληση του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, ως διατάξεως έχουσας άμεσο αποτέλεσμα, ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, σε συνδυασμό με το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, και ότι, ως εκ τούτου, η συγκεκριμένη διάταξη απονέμει δικαιώματα στους ιδιώτες, τουλάχιστον όταν η υπόθεση αφορά μη κοινοποιηθείσες ενισχύσεις.

77 Επιπλέον, κατά την ενάγουσα, η Επιτροπή παραβίασε την αρχή της χρηστής διοικήσεως, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 41 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), ιδίως δε την υποχρέωση αιτιολογήσεως, καθόσον παρέλειψε να λάβει υπόψη τα επιχειρήματα και τα στοιχεία που προέβαλαν οι ενδιαφερόμενοι κατά την έκδοση της αποφάσεως Tercas.

78 Η Επιτροπή αμφισβητεί το βάσιμο των ανωτέρω επιχειρημάτων. Αντιτείνει ότι το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ δεν απονέμει δικαιώματα στους ιδιώτες, αλλά απλώς απαγορεύει στα κράτη μέλη να χορηγούν ενισχύσεις στις επιχειρήσεις. Η συγκεκριμένη ερμηνεία επιρρωννύεται από το ότι, κατά τη νομολογία (απόφαση της 8ης Ιουλίου 2004, Technische Glaswerke Ilmenau κατά Επιτροπής, T-198/01, EU:T:2004:222, σκέψη 192), οι ενδιαφερόμενοι, πλην του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για τη χορήγηση της ενισχύσεως, δεν μπορούν να ζητήσουν τη διεξαγωγή κατ' αντιπαράθεση συζητήσεως με την Επιτροπή.

79 Επιπλέον, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι δεν παρέβλεψε τα περί του αντιθέτου επιχειρήματα που προβλήθηκαν ενώπιόν της στο πλαίσιο της έρευνας σχετικά με την απόφαση Tercas, αλλά κατέληξε σε διαφορετικά συμπεράσματα, οπότε δεν υφίσταται παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως.

80 Προκαταρκτικώς, επισημαίνεται ότι από τη νομολογία προκύπτει ότι ένας κανόνας δικαίου αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων σε ιδιώτες ιδίως όταν πρόκειται για διάταξη που συνεπάγεται δικαιώματα τα οποία τα εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται να προστατεύουν, οπότε έχει άμεσο αποτέλεσμα, ή συνεπάγεται πλεονέκτημα δυνάμενο να χαρακτηρισθεί ως κεκτημένο δικαίωμα ή αποσκοπεί στην προστασία των συμφερόντων των ιδιωτών ή όταν προβαίνει στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες το περιεχόμενο των οποίων μπορεί να προσδιορισθεί επαρκώς (βλ. αποφάσεις της 16ης Οκτωβρίου 2014, Ευρωπαϊκή Δυναμική κατά Επιτροπής, T-297/12, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:888, σκέψη 76 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 9ης Φεβρουαρίου 2022, QI κ.λπ. κατά Επιτροπής και ΕΚΤ, T-868/16, EU:T:2022:58, σκέψη 90 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

81 Επιπλέον, κατά πάγια νομολογία, τα δικαιώματα αυτά γεννώνται όχι μόνον όταν τούτο προβλέπεται ρητώς σε διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, αλλά και λόγω θετικών ή αρνητικών σαφών υποχρεώσεων που αυτές επιβάλλουν τόσο στους ιδιώτες όσο και στα κράτη μέλη και στα θεσμικά όργανα της Ένωσης. Η εκ μέρους κράτους μέλους παράβαση τέτοιων θετικών ή αρνητικών υποχρεώσεων είναι ικανή να εμποδίσει τους ενδιαφερόμενους ιδιώτες να ασκήσουν τα δικαιώματα τα οποία τους απονέμουν σιωπηρώς οι σχετικές διατάξεις του δικαίου της Ένωσης και τα οποία οι ιδιώτες θα πρέπει να μπορούν να επικαλούνται σε εθνικό επίπεδο και, συνακόλουθα, είναι ικανή να μεταβάλει την έννομη κατάσταση την οποία οι εν λόγω διατάξεις σκοπούν να δημιουργήσουν γι' αυτούς. Ως εκ τούτου, για την πλήρη αποτελεσματικότητα των εν λόγω κανόνων του δικαίου της Ένωσης και για την προστασία των δικαιωμάτων που αυτοί σκοπούν να παράσχουν απαιτείται οι ιδιώτες να έχουν τη δυνατότητα να αποζημιωθούν, τούτο δε ανεξαρτήτως του ζητήματος αν οι επίμαχες διατάξεις έχουν άμεσο αποτέλεσμα, δεδομένου ότι η

εν λόγω ιδιότητα δεν είναι ούτε αναγκαία ούτε αφ' εαυτής επαρκής προκειμένου να πληρούται η προϋπόθεση θεμελιώσεως της ευθύνης της Ένωσης, η οποία συνίσταται σε παράβαση κανόνα δικαίου της Ένωσης που απονέμει δικαιώματα στους ιδιώτες [πρβλ. απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2022, Ministre de la Transition écologique και Premier ministre (Ευθύνη του Δημοσίου για την ατμοσφαιρική ρύπανση), C-61/21, EU:C:2022:1015, σκέψεις 46 και 47 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

82 Υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, «[ε]νισχύσεις που χορηγούνται υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους και που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό διά της ευνοϊκής μεταχειρίσεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής είναι ασυμβίβαστες με την εσωτερική αγορά, κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις μεταξύ κρατών μελών συναλλαγές, εκτός αν οι Συνθήκες ορίζουν άλλως».

83 Επισημαίνεται, όμως, κατά πρώτον, ότι το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, καθόσον ορίζει την έννοια της ασύμβατης με την εσωτερική αγορά «κρατικής ενισχύσεως» προκειμένου να διασφαλίσει τον θεμιτό ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων των κρατών μελών, αποσκοπεί στην προστασία των συμφερόντων των ιδιωτών, ιδίως δε των επιχειρήσεων.

84 Συναφώς, υπενθυμίζεται, κατ' αναλογίαν, ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, το οποίο απαγορεύει τις συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, τις αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων και τις εναρμονισμένες πρακτικές που δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς, παράγει άμεσα αποτελέσματα στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών και συνεπάγεται δικαιώματα για τους ιδιώτες. Ειδικότερα, η διάταξη αυτή απονέμει δικαιώματα στους ιδιώτες (απόφαση της 6ης Ιουνίου 2013, Donau Chemie κ.λπ., C-536/11, EU:C:2013:366, σκέψεις 21 και 31).

85 Κατά δεύτερον, προκειμένου να καθορισθεί αν το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες, πρέπει να ληφθούν υπόψη για την ερμηνεία της εν λόγω διατάξεως όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο αυτή εντάσσεται, καθώς και οι σκοποί που επιδιώκονται με την πολιτική της Ένωσης στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων (πρβλ. απόφαση της 22ης Ιανουαρίου 2015, T-Mobile Austria, C-282/13, EU:C:2015:24, σκέψη 32 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

86 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι ιδιώτες δεν μπορούν, επικαλούμενοι απλώς και μόνον το άρθρο 107 ΣΛΕΕ, να αμφισβητήσουν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων ότι ενίσχυση συμβιβάζεται με το δίκαιο της Ένωσης, ούτε να ζητήσουν από αυτά να αποφανθούν, κυρίως ή παρεμπιπτόντως, επί ενδεχόμενου ασυμβίβαστου. Εντούτοις, το δικαίωμα αυτό υφίσταται όταν οι διατάξεις του άρθρου 107 ΣΛΕΕ έχουν εφαρμοστεί με τις γενικές διατάξεις του άρθρου 109 ΣΛΕΕ ή με ειδικές αποφάσεις που λαμβάνονται δυνάμει του άρθρου 108, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ (απόφαση της 22ας Μαρτίου 1977, Steinike & Weinlig, 78/76, EU:C:1977:52, σκέψη 10).

87 Επισημαίνεται συναφώς ότι η έννοια της «κρατικής ενισχύσεως», κατά το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, πρέπει να τυγχάνει εφαρμογής ιδίως προκειμένου να εξετάζεται αν κρατικό μέτρο έπρεπε ή όχι να υποβληθεί στη διαδικασία προηγούμενου ελέγχου την οποία προβλέπει το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, και, κατά περίπτωση, να ελέγχεται αν το οικείο κράτος μέλος συμμορφώθηκε προς τη συγκεκριμένη υποχρέωση (πρβλ. απόφαση της 18ης Ιουλίου 2013, P, C-6/12, EU:C:2013:525, σκέψη 38 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

88 Κατά συνέπεια, η εφαρμογή της έννοιας της «κρατικής ενισχύσεως», κατά το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ συνδέεται με την εφαρμογή του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ. Υπενθυμίζεται, επομένως, ότι η υποχρέωση κοινοποιήσεως συνιστά ένα εκ των θεμελιωδών στοιχείων του συστήματος ελέγχου που η Συνθήκη ΛΕΕ καθιέρωσε στο πεδίο των κρατικών ενισχύσεων. Στο πλαίσιο του συστήματος αυτού, τα κράτη μέλη υποχρεούνται, αφενός, να κοινοποιούν στην Επιτροπή οποιοδήποτε μέτρο αποσκοπεί στη θέσπιση ή τροποποίηση ενισχύσεως κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, και, αφετέρου, συμφώνως προς το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, να μη θέτουν σε εφαρμογή τέτοιο μέτρο ενόσω εκκρεμεί η έκδοση, εκ μέρους του εν λόγω θεσμικού οργάνου, τελικής αποφάσεως σχετικά με το μέτρο αυτό (βλ. απόφαση της 5ης Μαρτίου 2019, Eesti Pagar, C-349/17, EU:C:2019:172, σκέψη 56 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

89 Η απαγόρευση προς το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος να θέτει σε εφαρμογή σχεδιαζόμενα μέτρα ενισχύσεως ισχύει για κάθε ενίσχυση που εφαρμόζεται χωρίς να έχει κοινοποιηθεί. Σε περίπτωση κοινοποιήσεως, παράγει τα αποτελέσματά της κατά το προκαταρκτικό στάδιο και εφόσον η Επιτροπή κινήσει τη διαδικασία του άρθρου 108, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, μέχρι την έκδοση της τελικής αποφάσεως. Όσον αφορά το σύνολο της περιόδου αυτής, η συγκεκριμένη απαγόρευση συνεπάγεται δικαιώματα υπέρ των ιδιωτών, τα οποία τα εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται να προστατεύουν (πρβλ. απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 1973, Lorenz, 120/73, EU:C:1973:152, σκέψεις 6 και 7).

90 Πράγματι, ενώ η εκτίμηση περί συμβατότητας μέτρων ενισχύσεως με την εσωτερική αγορά εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Επιτροπής, η οποία ενεργεί υπό τον έλεγχο των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης, τα εθνικά δικαστήρια μεριμνούν ώστε, μέχρι την έκδοση της τελικής αποφάσεως της Επιτροπής, τα δικαιώματα των ιδιωτών να διασφαλίζονται έναντι τυχόν παραβάσεως, από τις κρατικές αρχές, της απαγορεύσεως του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ (βλ. απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, EU:C:2013:755, σκέψη 28 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

91 Από το άμεσο αποτέλεσμα του άρθρου 108 παράγραφος 3, ΣΛΕΕ προκύπτει ότι τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να διασφαλίζουν στους πολίτες ότι θα συναχθούν, κατά το εθνικό τους δίκαιο, όλες οι συνέπειες της παραβάσεως της εν λόγω διατάξεως, όσον αφορά τόσο το κύρος των εκτελεστικών πράξεων όσο και την ανάκτηση της χρηματοδοτικής ενισχύσεως που χορηγήθηκε κατά παράβαση της διατάξεως αυτής ή τυχόν προσωρινών μέτρων (πρβλ. αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 1996, SFEI κ.λπ., C-39/94, EU:C:1996:285, σκέψεις 39 και 40, της 16ης Απριλίου 2015, Τράπεζα Eurobank Ergasias, C-690/13, EU:C:2015:235, σκέψη 52, και της 11ης Νοεμβρίου 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, EU:C:2015:742, σκέψεις 23 και 24).

92 Πράγματι, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η επιβαλλόμενη από το άρθρο 108, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, ΣΛΕΕ απαγόρευση εκτελέσεως των σχεδίων ενισχύσεως έχει άμεσο αποτέλεσμα και ότι ο χαρακτήρας της επιβαλλόμενης με τη διάταξη αυτή απαγορεύσεως εκτελέσεως ως έχουσας άμεση εφαρμογή ισχύει για κάθε μέτρο ενισχύσεως που φέρεται ότι εκτελέσθηκε χωρίς να έχει κοινοποιηθεί (βλ. απόφαση της 5ης Μαρτίου 2019, Eesti Pagar, C-349/17, EU:C:2019:172, σκέψη 88 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

93 Επομένως, οι ιδιώτες μπορούν να επικαλούνται το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ προκειμένου να προβάλλουν τα δικαιώματά τους τα οποία απορρέουν από την εφαρμογή της συγκεκριμένης διατάξεως, σύμφωνα με τη νομολογία που μνημονεύεται στη σκέψη 92 ανωτέρω. Όπως, όμως, επισημάνθηκε στη σκέψη 87 ανωτέρω, με σκοπό την εφαρμογή της εν λόγω έννοιας της

«κρατικής ενισχύσεως», η οποία προβλέπεται στο άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, ανατίθεται στην Επιτροπή, βάσει του άρθρου 108 ΣΛΕΕ, η εξουσία να αποφαίνεται επί του ζητήματος αν οι κρατικές ενισχύσεις συμβιβάζονται με την εσωτερική αγορά όταν εξετάζει τις υφιστάμενες ενισχύσεις, όταν εκδίδει αποφάσεις σχετικά με νέες ή τροποποιηθείσες ενισχύσεις και όταν λαμβάνει μέτρα σε περίπτωση μη τηρήσεως των αποφάσεών της ή της υποχρεώσεως κοινοποιήσεως. Ακριβώς βάσει της διατάξεως αυτής, η διαδικασία που καθιερώνεται κατ' εφαρμογήν του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ δύναται να επηρεάζει τα δικαιώματα των ιδιωτών, ως ανταγωνιστών των δικαιούχων ενισχύσεως ή ως δικαιούχων αυτής.

94 Επιπλέον, η εκ μέρους της Επιτροπής εφαρμογή του άρθρου 107 παράγραφος 1, ΣΛΕΕ μπορεί να προσβληθεί ενώπιον των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης από τους δικαιούχους της ενισχύσεως, από τους ανταγωνιστές τους, καθώς και από τα κράτη μέλη.

95 Εν προκειμένω, πράγματι η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση Tercas κατά παράβαση του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, δεδομένου ότι το εν λόγω θεσμικό όργανο εσφαλμένως διαπίστωσε ότι τα επίμαχα μέτρα, τα οποία είχαν εγκριθεί κατά παράβαση του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις (απόφαση της 2ας Μαρτίου 2021, Επιτροπή κατά Ιταλίας κ.λπ., C-425/19 P, EU:C:2021:154, σκέψη 24). Εξ αυτού συνάγεται, ειδικότερα, ότι, εν προκειμένω, η εφαρμογή του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ θίγει τα δικαιώματα της ενάγουσας ως δικαιούχου των επίμαχων μέτρων, δεδομένου ότι κακώς αυτά χαρακτηρίσθηκαν ως κρατικές ενισχύσεις των οποίων το ποσό ανακτήθηκε.

96 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ πρέπει να χαρακτηρισθεί ως κανόνας που αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων σε ιδιώτες, όπως είναι η ενάγουσα, κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύεται στη σκέψη 80 ανωτέρω.

97 Η ενάγουσα προβάλλει επίσης ότι η εκ μέρους της Επιτροπής παράβαση του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ είχε ως αποτέλεσμα και παράβαση του άρθρου 41 του Χάρτη και, ειδικότερα, της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως, καθόσον το συγκεκριμένο θεσμικό όργανο παρέβλεψε, άνευ αιτιολογίας, τα στοιχεία που προέβαλαν τα ενδιαφερόμενα μέρη κατά τη διάρκεια της έρευνας η οποία κατέληξε στην έκδοση της αποφάσεως Tercas.

98 Συναφώς, επισημαίνεται ότι, κατά τη νομολογία, η αρχή της χρηστής διοικήσεως, οσάκις συνιστά την έκφραση συγκεκριμένου δικαιώματος όπως το δικαίωμα στην αμερόληπτη, δίκαιη και εντός ευλόγου χρόνου εξέταση των υποθέσεων, κατά την έννοια του άρθρου 41 του Χάρτη, πρέπει να θεωρείται κανόνας του δικαίου της Ένωσης που αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες (βλ. διάταξη της 6ης Ιουνίου 2019, Dalli κατά Επιτροπής, T-399/17, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2019:384, σκέψη 200 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

99 Κατά συνέπεια, η εκτίμηση περί ενδεχομένως παράνομου χαρακτήρα της συμπεριφοράς της Επιτροπής μπορεί να εξετασθεί μόνο στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου δικαιώματος που εκφράζει την αρχή του δικαιώματος χρηστής διοικήσεως.

100 Από το άρθρο 41 του Χάρτη προκύπτει ότι το δικαίωμα χρηστής διοικήσεως περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την υποχρέωση της Διοικήσεως να αιτιολογεί τις αποφάσεις της. Επομένως, ενδεχόμενη παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως πρέπει να θεωρηθεί παράβαση κανόνα του δικαίου της Ένωσης ο οποίος αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες, κατά την έννοια του άρθρου 340, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.

– *Επί της υπάρξεως κατάφωρης παραβάσεως*

101 Η ενάγουσα επισημαίνει, κατά πρώτον, ότι απλώς η παράβαση του άρθρου 107 ΣΛΕΕ μπορεί να αρκεί προς απόδειξη της υπάρξεως κατάφωρης παραβάσεως, δεδομένου ότι το περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτει η Επιτροπή εντός του συγκεκριμένου πλαισίου είναι περιορισμένο. Κατά την ενάγουσα, το Δικαστήριο και το Γενικό Δικαστήριο, με τις αποφάσεις, αντιστοίχως, της 2ας Μαρτίου 2021, Επιτροπή κατά Ιταλίας κ.λπ. (C-425/19 P, EU:C:2021:154), και της 19ης Μαρτίου 2019, Ιταλία κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-98/16, T-196/16 και T-198/16, EU:T:2019:167), επιβεβαίωσαν ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε σοβαρά σφάλματα εκτιμήσεως «των πραγματικών και νομικών στοιχείων» κατά την εφαρμογή του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, μη λαμβάνοντας υπόψη τη σχετική νομολογία. Επομένως, κατά την ενάγουσα, πρόκειται για κατάφωρη παράβαση. Η παράβαση αυτή είναι κατά μείζονα λόγο σοβαρότερη καθόσον η Επιτροπή παρέβη, επιπλέον, την υποχρέωση αιτιολογήσεως που υπείχε.

102 Η Επιτροπή αμφισβητεί το βάσιμο των επιχειρημάτων της ενάγουσας.

103 Όσον αφορά την προϋπόθεση περί παράνομης συμπεριφοράς θεσμικού οργάνου, μόνον η παράνομη συμπεριφορά θεσμικού οργάνου που συνεπάγεται τέτοια κατάφωρη παράβαση μπορεί να στοιχειοθετήσει ευθύνη της Ένωσης. Υπενθυμίζεται συναφώς ότι το καθοριστικής σημασίας κριτήριο προκειμένου να γίνει δεκτό ότι υφίσταται κατάφωρη παραβίαση του δικαίου της Ένωσης είναι αυτό της πρόδηλης και σοβαρής υπερβάσεως εκ μέρους του θεσμικού οργάνου των ορίων που επιβάλλονται στη διακριτική του ευχέρεια (πρβλ. αποφάσεις της 4ης Ιουλίου 2000, Bergaderm και Goupil κατά Επιτροπής, C-352/98 P, EU:C:2000:361, σκέψη 43, και της 30ής Μαΐου 2017, Safa Nicu Sepahan κατά Συμβουλίου, C-45/15 P, EU:C:2017:402, σκέψη 30).

104 Η ως άνω απαίτηση περί κατάφωρης παραβιάσεως του δικαίου της Ένωσης έχει ως σκοπό να μην εμποδίζει ο κίνδυνος προκλήσεως της προβαλλόμενης από τους ενδιαφερομένους ζημίας το θεσμικό όργανο να ασκεί πλήρως τις αρμοδιότητές του προς εξυπηρέτηση του γενικού συμφέροντος, τόσο στο πλαίσιο της κανονιστικής δραστηριότητάς του ή της δραστηριότητας που συνεπάγεται επιλογές οικονομικής πολιτικής όσο και στη σφαίρα της διοικητικής του αρμοδιότητας, χωρίς, ωστόσο, να επιρρίπτεται σε ιδιώτες το βάρος των συνεπειών καταφανών και ασύγγνωστων παραλείψεων (πρβλ. απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2011, Sison κατά Συμβουλίου, T-341/07, EU:T:2011:687, σκέψη 34 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

105 Επομένως, απλώς και μόνον η διαπίστωση πλημμέλειας στην οποία δεν θα υπέπιπτε, υπό παρόμοιες συνθήκες, μια διοικητική αρχή επιδεικνύουσα τη συνήθη σύνεση και επιμέλεια μπορεί να στοιχειοθετήσει εξωσυμβατική ευθύνη της Ένωση (απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2019, HTTS κατά Συμβουλίου, C-123/18 P, EU:C:2019:694, σκέψη 43).

106 Ειδικότερα, από τη νομολογία προκύπτει ότι στο πλαίσιο του συστήματος περί εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί από το Δικαστήριο, λαμβάνεται ιδίως υπόψη η πολυπλοκότητα των προς ρύθμιση καταστάσεων, οι δυσχέρειες εφαρμογής ή ερμηνείας των σχετικών διατάξεων και, ειδικότερα, το εύρος του περιθωρίου εκτιμήσεως που διαθέτει η αρχή που εξέδωσε την αμφισβητουμένη πράξη (βλ. απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2018, Βακάκης και Συνεργάτες κατά Επιτροπής, T-292/15, EU:T:2018:103, σκέψη 64 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

107 Από τη νομολογία προκύπτει ότι, σε περίπτωση κατά την οποία το θεσμικό όργανο της Ένωσης διαθέτει ουσιωδώς περιορισμένο, ή και ανύπαρκτο, περιθώριο εκτιμήσεως, απλώς και μόνον η παραβίαση του δικαίου της Ένωσης μπορεί να αρκεί προς απόδειξη της υπάρξεως κατάφωρης

παραβιάσεως. Αντιθέτως, δεν ισχύει το ίδιο όταν το θεσμικό όργανο διαθέτει ευρεία διακριτική ευχέρεια. Πράγματι, στη συγκεκριμένη περίπτωση, το καθοριστικής σημασίας κριτήριο προκειμένου να γίνει δεκτό ότι υφίσταται κατάφωρη παραβίαση συνίσταται στην εκ μέρους του οικείου θεσμικού ή άλλου οργάνου της Ένωσης πρόδηλη και σοβαρή υπέρβαση των ορίων της διακριτικής του ευχέρειας (πρβλ. απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 2002, Επιτροπή κατά Camar et Tico, C-312/00 P, EU:C:2002:736, σκέψη 54 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

108 Διευκρινίζεται επίσης ότι δεν υφίσταται αυτομάτως σύνδεσμος μεταξύ, αφενός, της ελλείψεως διακριτικής ευχέρειας του οικείου θεσμικού οργάνου και, αφετέρου, του χαρακτηρισμού της παραβάσεως ως κατάφωρης (βλ. απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2011, Sison κατά Συμβουλίου, T-341/07, EU:T:2011:687, σκέψη 36 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

109 Ως προς το ανωτέρω ζήτημα, αφενός, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η «κρατική ενίσχυση» κατά το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ αποτελεί νομική έννοια και πρέπει να ερμηνεύεται βάσει αντικειμενικών στοιχείων. Για τον λόγο αυτόν, τα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης οφείλουν, κατ' αρχήν και λαμβανομένων υπόψη τόσο των συγκεκριμένων στοιχείων της διαφοράς της οποίας έχουν επιληφθεί όσο και του τεχνικού ή περίπλοκου χαρακτήρα των εκτιμήσεων στις οποίες προβαίνει η Επιτροπή, να ασκούν πλήρη έλεγχο όσον αφορά το ζήτημα κατά πόσον ένα μέτρο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ (πρβλ. αποφάσεις της 22ας Δεκεμβρίου 2008, British Aggregates κατά Επιτροπής, C-487/06 P, EU:C:2008:757, σκέψη 111, και της 30ής Νοεμβρίου 2016, Επιτροπή κατά Γαλλίας και Orange, C-486/15 P, EU:C:2016:912, σκέψη 87).

110 Αφετέρου, σε περίπτωση κατά την οποία οι εκτιμήσεις της Επιτροπής έχουν τεχνικό ή περίπλοκο χαρακτήρα όσον αφορά το ζήτημα κατά πόσον μέτρο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, ο δικαστικός έλεγχος έχει περιορισμένη έκταση (βλ. απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 2016, Επιτροπή κατά Γαλλίας και Orange, C-486/15 P, EU:C:2016:912, σκέψη 88 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

111 Επιπλέον, προκειμένου να κριθεί αν παράνομη συμπεριφορά θεσμικού οργάνου της Ένωσης συνιστά κατάφωρη παράβαση, η εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου εξέταση είναι αυτή καθεαυτήν απαιτητικότερη από εκείνη που επιβάλλεται στο πλαίσιο προσφυγής ακυρώσεως, όπου το Γενικό Δικαστήριο αρκείται, εντός των ορίων που τίθενται με τους προβαλλόμενους από τον προσφεύγοντα λόγους ακυρώσεως, να ελέγχει τη νομιμότητα της προσβαλλομένης αποφάσεως, προκειμένου να διακριβώσει ότι η Επιτροπή εκτίμησε προσηκόντως τα διάφορα στοιχεία βάσει των οποίων μπορεί να εκτιμήσει ότι τα επίμαχα μέτρα ήταν καταλογιστέα στο κράτος, κατά την έννοια του άρθρου 107 παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Επομένως, απλά σφάλματα εκτιμήσεως και η μη προσκόμιση επαρκών αποδεικτικών στοιχείων δεν αρκούν, αφ' εαυτών, για να διαπιστωθεί πρόδηλη και σοβαρή υπέρβαση των ορίων της διακριτικής ευχέρειας της Επιτροπής (πρβλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2008, MyTravel κατά Επιτροπής, T-212/03, EU:T:2008:315, σκέψη 85).

112 Επισημαίνεται επίσης ότι το Γενικό Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η ικανότητα της Επιτροπής να ασκεί πλήρως τα καθήκοντα ρυθμιστή του ανταγωνισμού που της ανατίθενται βάσει των Συνθηκών θα υπονομευόταν αν η έννοια της «κατάφωρης παραβάσεως» ερμηνευόταν ως καταλαμβάνουσα όλα τα σφάλματα ή πταίσματα τα οποία, μολονότι είναι σε ορισμένο βαθμό σοβαρά, δεν βαίνουν, ως εκ της φύσεώς τους ή λόγω του εύρους τους, πέραν της συνήθους συμπεριφοράς θεσμικού οργάνου επιφορτισμένου με τη μέριμνα εφαρμογής των κανόνων του ανταγωνισμού, οι οποίοι είναι περίπλοκοι, ρυθμίζουν λεπτά ζητήματα και επιδέχονται ευρύ περιθώριο ερμηνείας. Αντιθέτως, αξίωση αποκαταστάσεως ζημιών οφειλομένων στη συμπεριφορά του θεσμικού

οργάνου μπορεί να προβληθεί όταν η συμπεριφορά συνίσταται στην έκδοση πράξεως προδήλως αντίθετης προς τον κανόνα δικαίου και σοβαρώς επιζήμιας για τα συμφέροντα τρίτων σε σχέση με το θεσμικό όργανο, χωρίς αυτή να μπορεί να δικαιολογηθεί ή να εξηγηθεί λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων υποχρεώσεων με τις οποίες εξ αντικειμένου βαρύνεται η υπηρεσία στο πλαίσιο της συνήθους λειτουργίας της (αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 2007, Schneider Electric κατά Επιτροπής, T-351/03, EU:T:2007:212, σκέψεις 122 και 124, της 9ης Σεπτεμβρίου 2008, MyTravel κατά Επιτροπής, T-212/03, EU:T:2008:315, σκέψη 40, και της 25ης Ιανουαρίου 2023, Società Navigazione Siciliana κατά Επιτροπής, T-666/21, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2023:20, σκέψη 95).

113 Η φύση της παραβάσεως στην οποία υπέπεσε εν προκειμένω η Επιτροπή και, ιδίως, η σοβαρότητα της παραβάσεως πρέπει να εκτιμηθούν με γνώμονα τις ανωτέρω παρατηρήσεις. Συναφώς, πρέπει να ληφθεί υπόψη η περιπλοκότητα των προς ρύθμιση καταστάσεων (πρβλ. απόφαση της 16ης Ιουλίου 2009, Επιτροπή κατά Schneider Electric, C-440/07 P, EU:C:2009:459, σκέψη 161).

114 Εν προκειμένω, από τις αποφάσεις της 2ας Μαρτίου 2021, Επιτροπή κατά Ιταλίας κ.λπ. (C-425/19 P, EU:C:2021:154), και της 19ης Μαρτίου 2019, Ιταλία κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-98/16, T-196/16 και T-198/16, EU:T:2019:167) προκύπτει ότι, κατά την έκδοση της αποφάσεως Tercas, η Επιτροπή δεν εφήρμοσε προσηκόντως την έννοια της «παρεμβάσεως του κράτους ή [της παρεμβάσεως] με κρατικούς πόρους».

115 Το Γενικό Δικαστήριο και το Δικαστήριο έκριναν ότι η έλλειψη νομιμότητας της αποφάσεως Tercas απέρρεε από εννοιολογικό σφάλμα οφειλόμενο σε σύγχυση μεταξύ της προϋποθέσεως περί δυνατότητας καταλογισμού ενισχύσεως και της προϋποθέσεως περί κρατικών πόρων (αποφάσεις της 2ας Μαρτίου 2021, Επιτροπή κατά Ιταλίας κ.λπ., C-425/19 P, EU:C:2021:154, σκέψη 63, και της 19ης Μαρτίου 2019, Ιταλία κ.λπ. κατά Επιτροπής, T-98/16, T-196/16 και T-198/16, EU:T:2019:167, σκέψη 70). Επιπλέον, οφείλεται σε παράλειψη του συγκεκριμένου θεσμικού οργάνου να εκθέσει και να τεκμηριώσει «επαρκείς ενδείξεις» ικανές να αποδείξουν ότι το επίμαχο μέτρο είναι καταλογιστέο στο κράτος (αποφάσεις της 2ας Μαρτίου 2021, Επιτροπή κατά Ιταλίας κ.λπ., C-425/19 P, EU:C:2021:154, σκέψη 67, και της 19ης Μαρτίου 2019, Ιταλία κ.λπ. κατά Επιτροπής, T-98/16, T-196/16 και T-198/16, EU:T:2019:167, σκέψεις 87 έως 90). Εν κατακλείδι, κρίθηκε ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη κατά την εκτίμηση των ενδείξεων που ελήφθησαν υπόψη και δεν απέδειξε επαρκώς κατά νόμον τη συμμετοχή των ιταλικών δημοσίων αρχών στη λήψη του επίμαχου μέτρου ούτε, κατά συνέπεια, τη δυνατότητα καταλογισμού του μέτρου στο κράτος, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

116 Μολονότι το Γενικό Δικαστήριο και το Δικαστήριο διαπίστωσαν ότι η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, η συγκεκριμένη παράβαση δεν είναι κατ' ανάγκην, απλώς και μόνον εξ αυτού, «κατάφωρη», κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύεται στις σκέψεις 106 και 107 ανωτέρω. Πράγματι, η πλάνη εκτιμήσεως στην οποία υπέπεσε η Επιτροπή και η οποία διαπιστώθηκε με τις αποφάσεις της 2ας Μαρτίου 2021, Επιτροπή κατά Ιταλίας κ.λπ. (C-425/19 P, EU:C:2021:154), και της 19ης Μαρτίου 2019, Ιταλία κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-98/16, T-196/16 και T-198/16, EU:T:2019:167), δεν συνιστά αφ' εαυτής επαρκή περίσταση προκειμένου να χαρακτηρισθεί ως κατάφωρη παράβαση, κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύεται στη σκέψη 107 ανωτέρω.

117 Συναφώς, επισημαίνεται ότι η Επιτροπή, προκειμένου να αποφανθεί επί της δυνατότητας καταλογισμού στο Δημόσιο ενός μέτρου ενισχύσεως που έχει ληφθεί από δημόσια επιχείρηση, πρέπει να λάβει υπόψη ένα σύνολο ενδείξεων που προκύπτουν από τις περιστάσεις της

συγκεκριμένης υποθέσεως και από το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η λήψη του μέτρου (βλ. απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2014, Commerz Nederland, C-242/13, EU:C:2014:2224, σκέψη 32 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

118 Πλην όμως, η πλάνη εκτιμήσεως στην οποία υπέπεσε η Επιτροπή αφορά την εξέταση των στοιχείων που ελήφθησαν υπόψη προκειμένου να αποδειχθεί ότι οι ιταλικές αρχές είχαν ασκήσει ουσιαστικό δημόσιο έλεγχο κατά τον καθορισμό της παρεμβάσεως του FITD υπέρ της Tercas.

119 Πράγματι, στο πλαίσιο της εκδόσεως της αποφάσεως Tercas, η Επιτροπή όφειλε, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 68 και 69 της αποφάσεως της 19ης Μαρτίου 2019, Ιταλία κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-98/16, T-196/16 και T-198/16, EU:T:2019:167), να διαθέτει ένα σύνολο στοιχείων που προκύπτουν από τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως προκειμένου να τεκμηριώσει τον βαθμό συμμετοχής των δημοσίων αρχών στη λήψη των επίμαχων μέτρων μέσω ιδιωτικού φορέα.

120 Επισημαίνεται ότι η Επιτροπή έπρεπε να εφαρμόσει την έννοια της «κρατικής ενισχύσεως», κατά το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, εντός ιδιαιτέρως περίπλοκου νομικού και πραγματικού πλαισίου, όπου τα μέτρα ενισχύσεως λαμβάνονταν από ιδιωτικό φορέα, εκτιμώντας, επομένως, τις περιστάσεις και τα στοιχεία από τα οποία μπορούσε να συναχθεί η δυνατότητα καταλογισμού του μέτρου, το πραγματικό και νομικό πλαίσιο των εθνικών μέτρων τα οποία αφορούσε η απόφαση Tercas, τη συμμετοχή των εκπροσώπων του Δημοσίου στα διάφορα στάδια της παρεμβάσεως και τη δημόσια εντολή που είχε ανατεθεί στο FITD.

121 Το γεγονός ότι, υπό τις ως άνω περίπλοκες νομικές και πραγματικές περιστάσεις, η Επιτροπή, όπως κρίθηκε, δεν απέδειξε επαρκώς κατά νόμον, στην απόφαση Tercas, τη συμμετοχή των ιταλικών δημόσιων αρχών στη λήψη του επίμαχου μέτρου και, συνεπώς, τη δυνατότητα καταλογισμού του μέτρου στο κράτος κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ (αποφάσεις της 2ας Μαρτίου 2021, Επιτροπή κατά Ιταλίας κ.λπ., C-425/19 P, EU:C:2021:154, σκέψη 84, και της 19ης Μαρτίου 2019, Ιταλία κ.λπ. κατά Επιτροπής, T-98/16, T-196/16 και T-198/16, EU:T:2019:167, σκέψη 132) δεν αρκεί προκειμένου η συγκεκριμένη πλάνη να χαρακτηρισθεί ως πρόδηλη και σοβαρή υπέρβαση των ορίων της διακριτικής ευχέρειας της Επιτροπής.

122 Πράγματι, η παρατυπία στην οποία υπέπεσε εν προκειμένω η Επιτροπή δεν βαίνει πέραν της συνήθους, συνετής και επιμελούς συμπεριφοράς θεσμικού οργάνου το οποίο είναι επιφορτισμένο να μεριμνά για την εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού, κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύεται στη σκέψη 112 ανωτέρω.

123 Ως εκ τούτου, η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε κατάφωρη παράβαση του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

124 Επιπλέον, πρέπει να απορριφθεί το επιχείρημα της ενάγουσας με το οποίο προβάλλεται παράβαση του άρθρου 41 του Χάρτη και, ιδίως, της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως, δεδομένου ότι, αφενός, η ενάγουσα δεν προέβαλε συναφώς ακριβή στοιχεία και, αφετέρου, ούτε από την προσβαλλόμενη απόφαση ούτε από τις αποφάσεις της 2ας Μαρτίου 2021, Επιτροπή κατά Ιταλίας κ.λπ. (C-425/19 P, EU:C:2021:154), και της 19ης Μαρτίου 2019, Ιταλία κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-98/16, T-196/16 και T-198/16, EU:T:2019:167), προκύπτει ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη τα στοιχεία και επιχειρήματα που είχαν προβάλει οι μετέχοντες στη διαδικασία έρευνας, τούτο δε μάλιστα χωρίς να επισημάνει τους λόγους για τη στάση της. Το γεγονός ότι η Επιτροπή κατέληξε

σε διαφορετικά συμπεράσματα από εκείνα που υποστήριξε η νυν ενάγουσα δεν δύναται να οδηγήσει στη διαπίστωση παραβάσεως της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως. Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε κατάφωρη παράβαση ούτε του άρθρου 41 του Χάρτη.

125 Κατά συνέπεια, δεν πληρούται η προϋπόθεση περί κατάφωρης παραβάσεως και, ως εκ τούτου, διαπιστώνεται ότι δεν πληρούται η πρώτη αυτή προϋπόθεση για τη στοιχειοθέτηση της ευθύνης της Ένωσης.

*Επί της υπάρξεως αιτιώδους συνάφειας*

126 Το Γενικό Δικαστήριο κρίνει σκόπιμο να εξετάσει και την προϋπόθεση περί υπάρξεως αρκούντως άμεσης αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της προβαλλομένης ως παράνομης συμπεριφοράς της Επιτροπής και της ζημίας που ισχυρίζεται ότι υπέστη η ενάγουσα.

127 Η ενάγουσα υποστηρίζει ότι διαπιστώθηκε μείωση εμπιστοσύνης εκ μέρους της πελατείας λόγω του τρόπου με τον οποίο η πελατεία αντελήφθη την αβεβαιότητα ως προς την ικανότητα της ενάγουσας να ολοκληρώσει επιτυχώς τη διαδικασία απορροφήσεως της Tercas. Κατά την ενάγουσα, ο καθοριστικής σημασίας αιτιώδης σύνδεσμος, λαμβανομένης επίσης υπόψη της απουσίας άλλων πιθανών συγκλινόντων παραγόντων, συνίσταται στην απόφαση Tercas, η οποία εισήγαγε ένα στοιχείο ασυνέχειας στο πρόγραμμα ενσωματώσεως της Tercas και της Caripe, το οποίο προέβλεπε το επιχειρηματικό σχέδιο 2015-2019, όπως, άλλωστε, επιβεβαιώνεται και βάσει των τεχνικών εκθέσεων που επισυνάπτει σε παράρτημα η ενάγουσα.

128 Από τις εν λόγω τεχνικές εκθέσεις προκύπτει ότι, μολονότι η πελατεία είχε σε μεγάλο βαθμό εμπιστοσύνη στη σταθερότητα της τράπεζας, κατά τους μήνες που ακολούθησαν την έκδοση της αποφάσεως Tercas σημειώθηκε απώλεια καταθέσεων και πελατείας που συνεχίσθηκε ακολούθως. Το φαινόμενο αυτό ερχόταν σε αντίθεση όχι μόνον προς την τάση η οποία παρατηρούνταν κατά το προηγούμενο χρονικό διάστημα όσον αφορά τις άμεσες καταθέσεις στην ενάγουσα, αλλά και προς την τάση της ιταλικής τραπεζικής αγοράς κατά το ίδιο διάστημα.

129 Επιπλέον, η ενάγουσα διευκρινίζει ότι, αντιθέτως προς την υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 30ής Ιουνίου 2021, Fondazione Cassa di Risparmio di Pesaro κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-635/19, EU:T:2021:394), η Επιτροπή εμπόδισε την υλοποίηση του επιχειρηματικού σχεδίου της ενάγουσας για την περίοδο 2015-2019, το οποίο είχε εγκριθεί από τις εθνικές αρχές κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως Tercas, προκαλώντας κατάσταση επισφάλειας και αβεβαιότητας, καθόσον λόγω της συγκεκριμένης αποφάσεως ούτε οι εθνικές αρχές ούτε η τράπεζα ήταν σε θέση να δώσουν συνέχεια στην παρέμβαση σύμφωνα με τους προβλεπόμενους όρους, δεδομένου ότι δεν είχαν πλέον καμία διακριτική ευχέρεια.

130 Η ενάγουσα επισημαίνει επίσης ότι κανένα άλλο στοιχείο, όπως η μεταρρύθμιση των τραπεζών λαϊκής βάσεως η οποία τέθηκε σε εφαρμογή προς αντιμετώπιση των προβλημάτων που συνδέονται με τη διακυβέρνηση και τη δομή του τραπεζικού συστήματος και η οποία έχει ως αντικείμενο τη νομική μορφή και τη διακυβέρνηση, τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν στη διοίκηση της ενάγουσας, την εμπλοκή της εν λόγω διοικήσεως σε ποινικές διαδικασίες, την ύπαρξη ζημιών στον ισολογισμό του 2015 και την κατάσταση αδυναμίας πληρωμών της Tercas, δεν είχε επιπτώσεις στην προβαλλόμενη ζημία. Ομοίως, το έγγραφο που καταρτίσθηκε από την Τράπεζα της Ιταλίας και το οποίο προσκομίσθηκε από την Επιτροπή αποδεικνύει, κατά την ενάγουσα, ότι η ζημία την οποία υπέστη οφείλεται στην απόφαση Tercas.

131 Η Επιτροπή αμφισβητεί το βάσιμο των επιχειρημάτων της ενάγουσας.

132 Ως προς την προϋπόθεση περί αιτιώδους συνάφειας κατά το άρθρο 340, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, από τη νομολογία προκύπτει ότι αυτή αφορά την ύπαρξη αρκούντως άμεσης σχέσεως αιτίου προς αιτιατό μεταξύ της συμπεριφοράς των θεσμικών οργάνων της Ένωσης και της ζημίας, της οποίας η απόδειξη απόκειται στον ενάγοντα, με συνέπεια η προσαπτόμενη συμπεριφορά να πρέπει να αποτελεί την καθοριστική αιτία της ζημίας (βλ. απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2019, Ευρωπαϊκή Ένωση κατά Guardian Europe και Guardian Europe κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης (C-447/17 P και C-479/17 P, EU:C:2019:672, σκέψη 32 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

133 Ειδικότερα, η ζημία πρέπει να απορρέει κατά τρόπο αρκούντως άμεσο από την παράνομη συμπεριφορά των θεσμικών οργάνων, στοιχείο που αποκλείει, ιδίως, ζημίες που αποτελούν απομακρυσμένη μόνο συνέπεια της συμπεριφοράς αυτής (απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2019, Ευρωπαϊκή Ένωση κατά Guardian Europe και Guardian Europe κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης, C-447/17 P και C-479/17 P, EU:C:2019:672, σκέψη 135, και διάταξη της 12ης Δεκεμβρίου 2007, Atlantic Container Line κ.λπ. κατά Επιτροπής, T-113/04, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2007:377, σκέψη 40).

134 Είναι απαραίτητο η εν λόγω ζημία να έχει πράγματι προκληθεί από την προσαπτόμενη στα θεσμικά όργανα συμπεριφορά. Πράγματι, ακόμη και σε περίπτωση ενδεχόμενης συμβολής των θεσμικών οργάνων στην πρόκληση της ζημίας της οποίας ζητείται η αποκατάσταση, η εν λόγω συμβολή θα μπορούσε να είναι ιδιαιτέρως απομακρυσμένη εξαιτίας άλλων παραγόντων, ιδίως δε της ευθύνης που βαρύνει άλλα πρόσωπα, ενδεχομένως και τους ενάγοντες, ιδίως όσον αφορά τις επιλογές των επιχειρήσεων ή άλλων φορέων κατόπιν της παράνομης συμπεριφοράς (πρβλ. απόφαση της 18ης Μαρτίου 2010, Trubowest Handel και Makarov κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, C-419/08 P, EU:C:2010:147, σκέψη 59).

135 Με γνώμονα τις ανωτέρω νομολογιακές αρχές πρέπει να εξετασθεί αν η ενάγουσα, η οποία φέρει το βάρος αποδείξεως σύμφωνα με τη νομολογία που μνημονεύεται στη σκέψη 132 ανωτέρω, απέδειξε την ύπαρξη άμεσης αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της συμπεριφοράς της Επιτροπής, συγκεκριμένα δε της εκδόσεως της αποφάσεως Tercas, και της ζημίας που ισχυρίζεται ότι υπέστη η ενάγουσα.

136 Εν προκειμένω, η ενάγουσα διατείνεται, κατ' ουσίαν, ότι η απόφαση Tercas της Επιτροπής, ιδίως δε η ιδιαιτέρως εκτενής δημοσιογραφική κάλυψη μετά την έκδοσή της, προκάλεσε μείωση της εμπιστοσύνης της πελατείας προς την ενάγουσα εξαιτίας της αβεβαιότητας ως προς την ικανότητά της να ολοκληρώσει τη διαδικασία συγχωνεύσεως απορροφώντας την Tercas, κάτι που προκάλεσε απώλεια καταθέσεων και πελατείας (διαφυγόν κέρδος), καθώς και δαπάνες για τη λήψη μέτρων περιορισμού των αρνητικών αποτελεσμάτων της αποφάσεως Tercas (θετική ζημία). Υποστηρίζεται ότι τούτο αποτελεί το αποτέλεσμα παρερμηνείας της έννοιας της «κρατικής ενισχύσεως» από την Επιτροπή, καθόσον κακώς εκτίμησε το εν λόγω θεσμικό όργανο ότι, παρά τον ιδιωτικό χαρακτήρα τους, οι παρεμβάσεις του FITD υπέρ της Tercas συνιστούσαν μέτρα καταλογιστέα στο ιταλικό Δημόσιο και αφορούσαν κρατικούς πόρους.

137 Πρέπει να διευκρινισθεί ευθύς εξαρχής ότι η ενάγουσα δεν διακρίνει την πελατεία της από εκείνην της Tercas και ότι δεν προβάλλει συγκεκριμένα επιχειρήματα προκειμένου να καθορισθεί αν η απώλεια πελατείας και άμεσων καταθέσεων της Tercas οφειλόταν στην απόφαση Tercas. Όσον αφορά τις ζημίες που ισχυρίζεται ότι υπέστη, η ενάγουσα κάνει λόγο για την εκ μέρους της απώλεια πελατείας και άμεσων καταθέσεων, καθώς και για αντίστοιχη απώλεια που υπέστησαν οι Tercas και Caripe, χωρίς ωστόσο να προσδιορίζει το ύψος που αποδίδεται στη μία απώλεια ή στην άλλη. Εξάλλου, δεν ισχυρίζεται ότι υπέστη οικονομική ζημία λόγω της εκ μέρους της Επιτροπής παρανόμως ζητηθείσας ανακτήσεως της ενισχύσεως.

138 Συναφώς, κατά πρώτον, πρέπει να επισημανθεί ότι, μολονότι με την απόφαση Tercas η Επιτροπή απαίτησε εσφαλμένως την ανάκτηση των ενισχύσεων που είχαν χορηγηθεί βάσει των μέτρων παρεμβάσεως του FITD υπέρ της Tercas τα οποία είχε εγκρίνει η Τράπεζα της Ιταλίας, για τον λόγο ότι τα χαρακτήριζε ως κρατικές ενισχύσεις, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, οι αποφάσεις των πελατών της ενάγουσας, οι οποίες υποστηρίζεται ότι προκάλεσαν την προβαλλόμενη ζημία, ελήφθησαν στο πλαίσιο εκτιμήσεων και αξιολογήσεων στις οποίες προέβησαν οι συγκεκριμένοι πελάτες λαμβάνοντας υπόψη τα οικονομικά συμφέροντά τους.

139 Πράγματι, οι πελάτες της ενάγουσας δεν υπείχαν καμία υποχρέωση από την εν λόγω απόφαση, δεδομένου ότι αυτή συνεπαγόταν αποκλειστικώς την επιστροφή της ενισχύσεως. Επιπλέον, η εν λόγω απόφαση δεν περιείχε κανένα στοιχείο το οποίο αποσκοπούσε να παρουσιάσει την ενάγουσα ως μη δυνάμενη να λάβει εναλλακτικά μέτρα εκούσιας παρεμβάσεως υπέρ της Tercas ή με σκοπό να μειώσει την αξιοπιστία της ενάγουσας και την εμπιστοσύνη των πελατών της προς αυτήν. Αντιθέτως, από της ανακοινώσεως της αποφάσεως Tercas, η Ιταλική Κυβέρνηση και η ενάγουσα ανέφεραν ότι τα μέτρα εκούσιας παρεμβάσεως της εν λόγω τράπεζας ήταν έτοιμα προκειμένου να αντικαταστήσουν τα προηγουμένως σχεδιαζόμενα μέτρα και ότι, επομένως, η συγκεκριμένη απόφαση δεν συνεπαγόταν κανένα αρνητικό αποτέλεσμα.

140 Επισημαίνεται συναφώς ότι οι περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως διαφέρουν από εκείνες της, επίσης σχετικής με κρατικές ενισχύσεις, υποθέσεως επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2011, Idromacchine κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-88/09, EU:T:2011:641, σκέψεις 60 και 65), με την οποία το Γενικό Δικαστήριο αναγνώρισε την ύπαρξη άμεσης αιτιώδους συνάφειας με το σκεπτικό ότι η ενάγουσα δεν θα είχε υποστεί καμία προσβολή της εικόνας και της φήμης της αν η Επιτροπή δεν είχε δημοσιοποιήσει, με την επίμαχη απόφαση, πραγματικά περιστατικά και εκτιμήσεις οι οποίες την παρουσίαζαν ως μη δυνάμενη να παράσχει προϊόντα σύμφωνα με τις ισχύουσες προδιαγραφές και να τηρήσει τις συμβατικές υποχρεώσεις της.

141 Συναφώς, όσον αφορά ειδικότερα την προβαλλόμενη ηθική βλάβη, πρέπει να επισημανθεί επίσης ότι η ενάγουσα δεν απέδειξε ότι η απόφαση Tercas είχε αρνητική συνέπεια για τη φήμη της. Απλώς προβάλλει τον ισχυρισμό, χωρίς περαιτέρω διευκρινίσεις, ότι τούτο συμβαίνει εν προκειμένω. Αντιθέτως, τα δημοσιεύματα του Τύπου που παρουσίασε πληροφορούν το κοινό ότι τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης αποφάσεως θα εξουδετερωθούν με μέτρα εκούσιας παρεμβάσεως.

142 Κατά δεύτερον, το επιχείρημα περί χρονικής συμπτώσεως μεταξύ της απώλειας πελατών και άμεσων καταθέσεων και της αποφάσεως Tercas δεν είναι ικανό να αποδείξει την ύπαρξη άμεσης αιτιώδους συνάφειας. Πράγματι, ο πίνακας ο οποίος παρατίθεται σε μία από τις τεχνικές εκθέσεις που προσκόμισε η ενάγουσα καταδεικνύει ότι κατά το χρονικό διάστημα που αυτός λάμβανε υπόψη, ήτοι το χρονικό διάστημα από τον Μάιο του 2015 έως τον Μάιο του 2016, υπήρξε σταδιακή μείωση των άμεσων καταθέσεων, ενώ σαφής πτώση παρατηρείται από τον Ιανουάριο του 2016.

143 Ωστόσο, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, πλείονα στοιχεία μπορούσαν να έχουν προκαλέσει την επίμαχη μείωση εμπιστοσύνης της πελατείας της ενάγουσας, πράγμα που δεν καθιστά δυνατό να διαπιστωθεί ότι η συγκεκριμένη απόφαση υπήρξε η άμεση αιτία της βλάβης που προβάλλει η ενάγουσα.

144 Πράγματι, πρώτον, από την έκθεση της Τράπεζας της Ιταλίας που προσκόμισε η Επιτροπή προκύπτει ότι τα αρνητικά αποτελέσματα της χρήσεως 2015 της ενάγουσας, που δημοσιεύθηκαν τον Απρίλιο του 2016, σε συνδυασμό με τη μεταρρύθμιση των τραπεζών λαϊκής βάσεως, την οποία προέβλεπε ο νόμος αριθ. 33 της 24ης Μαρτίου 2015 (Legge n. 33 del 24 marzo 2015, Conversione in legge, con modificazioni, del decreto-legge 24 gennaio 2015, n. 3, recante misure urgenti per il sistema bancario e gli investimenti) (GURI αριθ. 70, της 25ης Μαρτίου 2015, τακτικό συμπλήρωμα αριθ. 15), και η οποία επέβαλλε τη μετατροπή της ενάγουσας σε κεφαλαιουχική εταιρία, οδήγησαν τη συνέλευση των μετόχων να αποφασίσει, κατά την έγκριση του ισολογισμού του έτους 2015, τη μείωση της αξίας της μετοχής από 9,53 σε 7,50 ευρώ, στοιχείο που προκάλεσε, κατά την προσκομισθείσα από την Επιτροπή έκθεση της Τράπεζας της Ιταλίας, δυσαρέσκεια της πελατείας. Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η απόφαση Tercas, καθόσον εκδόθηκε τον Δεκέμβριο του 2015, δεν μπορεί να είχε καμία επίπτωση στα αποτελέσματα της χρήσεως του έτους 2015. Επιπλέον, από την ίδια έκθεση της Τράπεζας της Ιταλίας προκύπτει ότι, από το 2014, έτος κατά το οποίο η ενάγουσα εξαγόρασε την Tercas, μέχρι το 2015, οι χρηματοοικονομικοί δείκτες της ενάγουσας διαρκώς επιδεινώνονταν.

145 Δεύτερον, από τις αποφάσεις της Commissione Nazionale per le Società e la Borsa (Consob) (Εθνικής Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, Ιταλία) που προσκομίσθηκαν από την Επιτροπή προκύπτει ότι, από τον Νοέμβριο του 2014 έως τον Ιούνιο του 2015, στο πλαίσιο των αυξήσεων κεφαλαίου που πραγματοποιήθηκαν, η ενάγουσα παρέλειψε να ενημερώσει τους επενδυτές για τη μέθοδο που χρησιμοποίησε και όρισε την τιμή της μετοχής σε υψηλότερο επίπεδο από εκείνο που είχε ορίσει ο αρμόδιος προς τούτο εμπειρογνώμονας, με αποτέλεσμα η διοίκηση της ενάγουσας να υποστεί διοικητικές κυρώσεις και να κινηθούν ποινικές έρευνες εις βάρος της από το 2017.

146 Τρίτον, επισημαίνεται, όπως ανέφερε και η Επιτροπή, ότι το γεγονός ότι η Tercas ήταν τράπεζα υπό εκκαθάριση, λόγος για τον οποίον, τον Οκτώβριο του 2013, άρχισαν διαπραγματεύσεις με την ενάγουσα η οποία ενεγράφη σε αύξηση του κεφαλαίου της Tercas (απόφαση της 2ας Μαρτίου 2021, Επιτροπή κατά Ιταλίας κ.λπ., C-425/19 P, EU:C:2021:154, σκέψεις 15 και 20), μπορεί να είχε επιπτώσεις στη σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ της ενάγουσας και των πελατών της. Πράγματι, από τον Δεκέμβριο του 2014 έως τον Δεκέμβριο του 2015, δηλαδή πριν από την έκδοση της αποφάσεως Tercas, αλλά κατόπιν της απορροφήσεως της εν λόγω τράπεζας από την ενάγουσα, η δεύτερη είχε ήδη απολέσει ποσοστό 4,9 % των άμεσων καταθέσεών της.

147 Παρατηρείται συναφώς ότι η συγχώνευση της Tercas με την ενάγουσα πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 2016 και ότι οι σημαντικότερες αναλήψεις άμεσων καταθέσεων σημειώθηκαν μεταξύ Ιουλίου και Σεπτεμβρίου 2016. Ως εκ τούτου, η εν λόγω συγχώνευση μπορεί επίσης να είχε αντίκτυπο στη σχέση εμπιστοσύνης με την πελατεία της ενάγουσας.

148 Τέταρτον, η ενάγουσα δεν εξηγεί τους λόγους για τους οποίους η απόφαση Tercas την εμπόδισε να προσελκύσει νέους πελάτες, ενώ η εκούσια παρέμβαση που αντικατέστησε την παρέμβαση του FITD υπέρ της Tercas, η οποία δεν εγκρίθηκε με την εν λόγω απόφαση, είχε ήδη αποφασιστεί τον Φεβρουάριο του 2016, δύο μήνες μετά την απόφαση Tercas.

149 Πέμπτον, όσον αφορά τη θετική ζημία και ειδικότερα όσον αφορά τις δαπάνες που προκλήθηκαν από τα μέτρα περιορισμού των προβαλλόμενων αρνητικών αποτελεσμάτων της αποφάσεως Tercas, οι συγκεκριμένες δαπάνες δεν μπορούν να αποδοθούν άμεσα στην εν λόγω απόφαση. Πράγματι, οι δαπάνες αυτές οφείλονται σε εκ μέρους της ενάγουσας επιλογές ως προς τις σχετικές με τη διαχείριση αποφάσεις. Επιπλέον, ακόμη και αν τα μέτρα αυτά θα μπορούσαν να

αποτελούν άμεση συνέπεια της απώλειας πελατών και καταθέσεων, από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι δεν αποδείχθηκε ότι η απόφαση Tercas αποτελεί την καθοριστική αιτία των προβαλλομένων αυτών ζημιών.

150 Εξάλλου, όσον αφορά το επιχείρημα της ενάγουσας ότι η ύπαρξη άμεσου αιτιώδους συνδέσμου επιβεβαιώνεται από την απόφαση της 30ής Ιουνίου 2021, Fondazione Cassa di Risparmio di Pesaro κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-635/19, EU:T:2021:394), επισημαίνεται ότι υφίσταται συνάφεια ως προς τα πραγματικά περιστατικά μεταξύ της υπό κρίση υποθέσεως και εκείνης επί της οποίας εκδόθηκε η εν λόγω απόφαση. Στο πλαίσιο εκείνης της υποθέσεως, οι ενάγουσες ζητούσαν να γίνει δεκτό ότι στοιχειοθετείται εξωσυμβατική ευθύνη της Ένωσης βάσει του άρθρου 340, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, για τον λόγο ότι η Επιτροπή, με συμπεριφορά η οποία ήταν παράνομη κατ' αυτές, ιδίως δε ασκώντας αθέμιτες πιέσεις στις ιταλικές αρχές και ειδικότερα στην Τράπεζα της Ιταλίας, εμπόδισε τη διάσωση της Banca delle Marche, της οποίας οι ενάγουσες ήταν μέτοχοι και κάτοχοι ομολόγων μειωμένης εξασφαλίσεως, γεγονός το οποίο τους προκάλεσε ζημία. Ειδικότερα, υποστήριζαν ότι η Επιτροπή εμπόδισε τη συγκεκριμένη διάσωση από το FITD, κάτι που οδήγησε τις ιταλικές αρχές και ειδικότερα την Τράπεζα της Ιταλίας, υπό την ιδιότητα της αρμόδιας εθνικής αρχής, να κινήσουν διαδικασία για την εξυγίανση της Banca delle Marche.

151 Στο ανωτέρω πλαίσιο, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι θέσεις της Επιτροπής, οι οποίες διατυπώθηκαν πριν από την έναρξη της διαδικασίας για την εξυγίανση της Banca delle Marche, είχαν απλώς διαδικαστικό χαρακτήρα, υπενθύμιζαν δε στις ιταλικές αρχές την ανάγκη να προβούν σε προηγούμενη γνωστοποίηση και να μην υλοποιήσουν ενδεχόμενα μέτρα ενισχύσεως, μεταξύ άλλων υπέρ της εν λόγω τράπεζας. Οι θέσεις αυτές δεν αφορούσαν συγκεκριμένο μέτρο, δεδομένου ότι κανένα μέτρο δεν είχε ακόμη σαφώς προσδιοριστεί ή γνωστοποιηθεί, ούτε αφορούσαν το πώς ακριβώς θα ερμήνευε σχετικώς η Επιτροπή την έννοια της «κρατικής ενισχύσεως» κατά το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ (απόφαση της 30ής Ιουνίου 2021, Fondazione Cassa di Risparmio di Pesaro κ.λπ. κατά Επιτροπής, T-635/19, EU:T:2021:394, σκέψη 55). Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι δεν πληρούνταν η προϋπόθεση σχετικά με την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας.

152 Μολονότι είναι αληθές ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, η Επιτροπή δεν εξέτασε απλώς τον συμβατό με την εσωτερική αγορά χαρακτήρα της σχεδιαζόμενης παρεμβάσεως, αλλά εξέδωσε πράγματι την απόφαση Tercas, με την οποία έκρινε ότι τα επίμαχα μέτρα παρεμβάσεως συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις, κατά την έννοια του άρθρου 107 παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, από τη δικογραφία δεν προκύπτει, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η ενάγουσα, ότι, εκδίδοντας την εν λόγω απόφαση, η Επιτροπή εμπόδισε την εκτέλεση του επιχειρηματικού σχεδίου 2015-2019.

153 Πράγματι, ακόμη και σε τεχνική έκθεση της 9ης Ιουλίου 2021 που προσκόμισε η ενάγουσα, διευκρινίζεται, ότι η αντικατάσταση του εν λόγω σχεδίου από το επιχειρηματικό σχέδιο 2016-2020 δεν προκλήθηκε αποκλειστικώς από την απόφαση Tercas, αλλά οφειλόταν σε διάφορους παράγοντες αναγόμενους στο 2015, ήτοι στη μεταβολή του προτύπου διακυβερνήσεως, δεδομένου ότι η καταργηθείσα θέση του γενικού διευθυντή αντικαταστάθηκε από εκείνην του διευθύνοντος συμβούλου, στην έγκριση της μεταρρυθμίσεως των τραπεζών λαϊκής βάσεως, η οποία περιελάμβανε τη μετατροπή της νομικής μορφής σε κεφαλαιουχική εταιρία, στην εξέλιξη του κανονιστικού πλαισίου, το οποίο χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη ενός νέου ενιαίου εποπτικού μηχανισμού, σε προβλέψεις περί «δυσχερούς» οικονομικής και χρηματοοικονομικής καταστάσεως, ευρισκόμενης σε διαρκή εξέλιξη, και στην κίνηση διαδικασίας εκσυγχρονισμού του οικονομικού προτύπου.

154 Επιπλέον, όσον αφορά την προβαλλόμενη ζημία σχετικά με έξοδα για δικηγορικές αμοιβές όσον αφορά τις διαδικασίες σχετικά με την υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 2ας Μαρτίου 2021, Επιτροπή κατά Ιταλίας κ.λπ. (C-425/19 P, EU:C:2021:154), και την υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 19ης Μαρτίου 2019, Ιταλία κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-98/16, T-196/16 και T-198/16, EU:T:2019:167), από τη νομολογία προκύπτει ότι τα συγκεκριμένα έξοδα δεν συνιστούν ζημίες των οποίων μπορεί να ζητηθεί η αποκατάσταση κατά την έννοια του άρθρου 340 ΣΛΕΕ (βλ. απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2011, Idromacchine κ.λπ. κατά Επιτροπής, T-88/09, EU:T:2011:641, σκέψεις 98 και 99 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Ως εκ τούτου, δεν είναι αναγκαίο να εξετασθεί αν πληρούται εν προκειμένω η σχετική με την αιτιώδη συνάφεια προϋπόθεση όσον αφορά τα έξοδα αυτά.

155 Κατά τρίτον, όσον αφορά τα αποδεικτικά στοιχεία που περιελήφθησαν στη δικογραφία, από τα στοιχεία που μνημονεύονται στις προσκομισθείσες από την ενάγουσα τεχνικές εκθέσεις δεν προκύπτει ότι αυτή προέβαλε αποδεικτικά στοιχεία από τα οποία θα συναγόταν ότι η προσαπτόμενη συμπεριφορά αποτελεί την άμεση και καθοριστική αιτία της απώλειας εμπιστοσύνης της πελατείας της και, κατά συνέπεια, της προβαλλόμενης σχετικώς ζημίας.

156 Πράγματι, κατ’ αρχάς, η τεχνική έκθεση του γραφείου οικονομικού ελέγχου στηρίζεται σε τρεις εκτιμήσεις. Κατά πρώτον, η απόφαση Tercas ήταν ικανή να προκαλέσει αποκλειστικώς ή, τουλάχιστον, κατά τρόπο καθοριστικό την προβαλλόμενη ζημία επειδή αποδυνάμωσε την εμπιστοσύνη των πελατών της τράπεζας και εμπόδισε το επιχειρηματικό σχέδιο 2015-2019· κατά δεύτερον, από τον Μάιο του 2015 έως τον Μάιο του 2016 υπήρξε μείωση των άμεσων καταθέσεων ταυτοχρόνως με την έκδοση της αποφάσεως Tercas· και, κατά τρίτον, από τα στοιχεία που προσκόμισε η ενάγουσα και από τα έγγραφα ελεύθερης προσβάσεως («open sources») δεν προκύπτει ότι υπήρξαν άλλα γεγονότα δυνάμενα να προκαλέσουν την προβαλλόμενη ζημία. Εντούτοις, στην ίδια έκθεση επισημαίνεται ότι μέρος, ίσο τουλάχιστον με το 50 %, των ζημιών που υπέστη η ενάγουσα από τον Ιούνιο του 2016 έως τον Δεκέμβριο του 2016 οφειλόταν στην απόφαση Tercas. Πλην όμως, εκτός του ότι από τις σκέψεις 144 και 145 ανωτέρω προκύπτει ότι άλλα γεγονότα μπορεί να προκάλεσαν τις ζημίες που προβάλλει η ενάγουσα, τα ως άνω επιχειρήματα συνίστανται σε εκτιμήσεις γενικής φύσεως και δεν παρέχουν αποδεικτικά στοιχεία προκειμένου να αποδειχθεί ότι η απόφαση Tercas συνιστά την άμεση και καθοριστική αιτία της προβαλλόμενης ζημίας, κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύεται στη σκέψη 133 ανωτέρω. Επιπλέον, στην εισαγωγή της εν λόγω τεχνικής εκθέσεως, διευκρινίζεται ότι οι συγκεκριμένες αναλύσεις περιορίζονται σε πτυχές οικονομικής, λογιστικής και χρηματοοικονομικής φύσεως και ότι η έκθεση δεν περιέχει καμία νομική εκτίμηση όσον αφορά την αιτιώδη συνάφεια.

157 Επίσης, στην εισαγωγή της ίδιας εκθέσεως μνημονεύεται και επαναλαμβάνεται πλειστάκις ότι οι τεχνικές αναλύσεις πραγματοποιήθηκαν βάσει εγγράφων που παρέσχε η ενάγουσα ή προέρχονταν από δημόσιες πηγές, ήτοι βάσει αντιγράφων κινήσεως λογαριασμών που παρέσχε το διοικητικό συμβούλιο της ενάγουσας για το χρονικό διάστημα από το 2015 έως το 2016, ανακοινωθέντων Τύπου που συνέταξε η ενάγουσα, του επιχειρηματικού σχεδίου 2016-2020 και στοιχείων διαχειρίσεως που διαβίβασε η ενάγουσα. Επισημάνθηκε επίσης ότι οι συγκεκριμένες αναλύσεις δεν περιλαμβάνουν οικονομικό έλεγχο των στοιχείων επί των οποίων πραγματοποιήθηκαν.

158 Εν συνεχεία, όσον αφορά την τεχνική έκθεση που συνέταξε καθηγητής πανεπιστημίου, μνημονεύεται ότι η ενάγουσα κατείχε ιδιαιτέρως ευνοϊκή θέση στην ιταλική αγορά πριν κινηθεί η διαδικασία έρευνας από την Επιτροπή. Η έρευνα αυτή και η απόφαση Tercas μετέβαλαν την εικόνα της ενάγουσας στην αγορά, την εμπιστοσύνη των πελατών της και τις προσδοκίες

αναπτύξεως. Υποστηρίζεται ότι αποκλειστικώς η συμπεριφορά της Επιτροπής προκάλεσε απώλεια πελατών και άμεσων καταθέσεων, εμπόδισε την απορρόφηση των Tercas και Carpise, καθώς και την ανάγκη εξευρέσεως άλλης λύσεως για τη συνέχιση του εν εξελίξει σχεδίου απορροφήσεως. Ωστόσο, στην ίδια έκθεση επισημαίνεται ότι ο ισολογισμός της ενάγουσας για το 2015, σχετικά με το προγενέστερο της αποφάσεως Tercas χρονικό διάστημα, περιελάμβανε ζημίες ύψους 296 εκατομμυρίων ευρώ και ότι, από το τέλος του 2016, η εν λόγω απόφαση ήταν απλώς μία από τις αιτίες της προβαλλόμενης ζημίας. Κατά συνέπεια, το συμπέρασμα ότι η απόφαση Tercas ήταν η άμεση και καθοριστική αιτία της προβαλλόμενης ζημίας αποδυναμώνεται από την αναγνώριση, στην ίδια αυτή έκθεση, των προαναφερθέντων στοιχείων. Επιπροσθέτως, στην εισαγωγή της εν λόγω εκθέσεως διευκρινίζεται σαφώς ότι οι πληροφορίες βάσει των οποίων συντάχθηκε η έκθεση διαβιβάσθηκαν από την ενάγουσα, χωρίς να έχει διενεργηθεί κανένας έλεγχος, και ότι οι αναλύσεις περιορίζονται σε πτυχές οικονομικής και χρηματοοικονομικής φύσεως, αποκλειομένων των ζητημάτων που είχαν νομικό χαρακτήρα.

159 Τέλος, κατά συνέπεια, οι προμνημονευθείσες τεχνικές εκθέσεις απλώς λαμβάνουν υπόψη τα στοιχεία που παρέσχε η ενάγουσα, χωρίς να διενεργείται κανένας έλεγχος των στοιχείων αυτών, και δεν αναλύουν την επίπτωση άλλων ενδεχόμενων αιτιών των προβαλλομένων ζημιών, περιλαμβανομένης της συμπεριφοράς της ενάγουσας, οπότε δεν αρκούν, αφ' εαυτών, προκειμένου να αποδειχθεί ότι η εν λόγω ζημία αποτελεί άμεση συνέπεια της συμπεριφοράς της Επιτροπής. Ως εκ τούτου, οι εν λόγω εκθέσεις δεν αποδεικνύουν ότι η απόφαση Tercas αποτέλεσε την άμεση και καθοριστική αιτία των ζημιών αυτών.

160 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, δεν μπορούν να γίνουν δεκτοί οι ισχυρισμοί της ενάγουσας ότι η προβαλλόμενη ως παράνομη συμπεριφορά που προσάπτεται στην Επιτροπή προκάλεσε την απώλεια καταθέσεων και πελατών, εμποδίζοντας την υλοποίηση του επιχειρηματικού σχεδίου 2015-2019, και ότι ήταν η άμεση αιτία της ζημίας που διατείνεται ότι υπέστη η ενάγουσα. Πράγματι, η συνολική εκτίμηση των κρίσιμων αποδεικτικών στοιχείων παρέχει στο Γενικό Δικαστήριο τη δυνατότητα να αποφανθεί ότι, ακόμη και αν η απόφαση Tercas μπορεί να συνέβαλε σε ορισμένο βαθμό στη διαδικασία απώλειας εμπιστοσύνης της πελατείας της ενάγουσας, η συγκεκριμένη απώλεια προκλήθηκε και από άλλους παράγοντες, με συνέπεια ότι η εν λόγω απόφαση δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως η άμεση και καθοριστική αιτία της προβαλλόμενης ζημίας, κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύεται στη σκέψη 134 ανωτέρω.

161 Ως εκ τούτου, η ενάγουσα δεν απέδειξε την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της φερόμενης ως παράνομης συμπεριφοράς της Επιτροπής και της προβαλλόμενης ζημίας.

162 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, επισημαίνεται ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις θεμελιώσεως εξωσυμβατικής ευθύνης που αφορούν, αφενός, την ύπαρξη κατάφωρης παραβάσεως και, αφετέρου, την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της προσαπτόμενης συμπεριφοράς και της προβαλλόμενης ζημίας.

163 Ως εκ τούτου, η αγωγή πρέπει να απορριφθεί, χωρίς να απαιτείται να εξετασθεί η σχετική με το υποστατό της ζημίας προϋπόθεση της εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης.

**Επί των δικαστικών εξόδων**

164 Κατά το άρθρο 134, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η ενάγουσα ηττήθηκε, πρέπει να καταδικασθεί στα δικαστικά έξοδα, σύμφωνα με το σχετικό αίτημα της Επιτροπής.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο πενταμελές τμήμα)

αποφασίζει:

**1) Απορρίπτει την αγωγή.**

**2) Καταδικάζει την Banca Popolare di Bari SpA στα δικαστικά έξοδα.**

da Silva Passos Gervasoni Półtorak

Reine Pynnä

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 20 Δεκεμβρίου 2023.

(υπογραφές)